

วารสารศิลปวัฒนธรรม ราย ๖ เดือน ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐

เพชรบุรี

ตุลาคม ๒๕๖๕ - มีนาคม ๒๕๖๖

ISSN ๒๒๒๙ - ๑๐๖๗

วารสารศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๖ เล่มที่ ๑๑ ฉบับที่ ๑๐
เพชรบุรี
ศิลป วัฒนธรรม - งาม หอม รสชาติ - งาม หอม รสชาติ

จำนวนที่พิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

เจ้าของ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

วัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลศิลป

วัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบูรณ์

ISSN ๒๒๒๙ - ๑๐๖๗

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธวัช พะยัม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ศิริ คิตติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สำราญ ท้าวเงิน

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ขุนแผน ตุ่มทองคำ

อาจารย์ใจศุภราญ จาริกสมาน

อาจารย์ ดร.สฤติ คำมี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาริชาติ ลาจันนนท์

อาจารย์สมคิด ฤทธิ์เนติกุล

อาจารย์สมศักดิ์ ภูพรายงาม

อาจารย์พีรวัฒน์ สุขเกษม

ประธานงาน

นายวิโรจน์ หุ่นทอง

ฝ่ายวารสารออนไลน์

นางสาวจิรภา เหมือนพิมทอง

ฝ่ายดำเนินการ

นางนิภา พิลาเกิด

นางสาวปวีณา บัวบาง

นางสาวสุพิชญา พูนมี

นางสาวมัลลิกา อุกุทธิ์

นางสาวณัฐวดี แก้วบาง

นางสาวกัญญภักดิ์ ดีदार

ฝ่ายกราฟิก/ภาพ

นางสาวমনชยา คลายโศก

นายพิทักษ์ จันทรจิระ

ผลิตและเผยแพร่โดย

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

๘๓ หมู่ ๑๑ ถ.สระบุรี - หล่มสัก

ต.สะเตียง อ.เมืองเพชรบูรณ์

จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทรศัพท์. ๐๕๖ - ๗๑๗๑๔๐

โทรสาร. ๐๕๖ - ๗๑๗๑๔๐

<http://artculture.pcru.ac.th>

FB : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

พิมพ์ที่ : ร้านเก้าสิบ ๘๘ หมู่ ๖ ต.ขอนแก่น

อ.เมืองเพชรบูรณ์ จ.เพชรบูรณ์ ๖๗๐๐๐

โทร. ๐๘๘ - ๖๔๑๓๕๓๓

บทบรรณาธิการ

วารสาร “ศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี” เป็นวารสารที่ได้รับรวบรวมองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรีเป็นหลัก ทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปหัตถกรรม ประเพณี วิถีชีวิตภูมิปัญญาชาวบ้าน ตำนาน ความเชื่อ เครื่องมือ เครื่องใช้ อาหารการกินของชาวจังหวัดเพชรบุรี

วารสารฉบับนี้ได้ดำเนินมาถึงฉบับที่ ๑๐ กองบรรณาธิการมีความภาคภูมิใจอย่างยิ่งที่ได้หยิบยกเรื่องราวของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีมานำเสนอในหลากหลายแง่มุม ไม่ว่าจะเป็นบทความทางประวัติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านนาตะกวด หรือจะเป็นเรื่องพระพุทธรูปสำริดในเมืองหล่มสัก ชิวประวัตินายเชื้อ สนั่นเมือง และยังมีเรื่องราวที่น่าสนใจอีกหลากหลายที่ได้รับรวบรวมมาไว้ในวารสารฉบับนี้

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผู้อ่านทุกท่านจะได้รับความรู้และเพลิดเพลินไปกับนานาสาระของบทความในวารสารฉบับนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารฉบับนี้จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการและการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาวจังหวัดเพชรบุรีสืบไป

โอกาสนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ผู้แนะนำข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงาน ทำให้วารสาร “ศิลปวัฒนธรรมเพชรบุรี” ฉบับนี้ได้เผยแพร่สำเร็จลุล่วงมาได้ด้วยดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทร์พิมพ์ มีเปี่ยม
ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

สารบัญ

- ๓ บทบรรณาธิการ
- ๖ ประวัติศาสตร์ชุมชน
 บ้านนาตะกวด
 ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
 จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๑๖ พระพุทธรูปสำริด
 ในเขตเมืองหล่มสัก
- ๔๐ อ่านชีวิตนายเชื้อ สนั่นเมือง
 (เพชรบูรณ์)
 ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
 จังหวัดเพชรบูรณ์
- ๖๐ วัดไตรภูมิ
- ๘๐ ภาษาพื้นถิ่นบ้านนาตะกวด
- ๙๔ เมืองหัวทูน

ประวัติชุมชนบ้านนาตะกวด

ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : ผศ.จันทรทิพย์ มีเปี่ยม ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
นางสาวมนชยา คลายโคก นักวิชาการวัฒนธรรม
นางสาวจิรภา เหมือนพิมทอง นักวิชาการวัฒนธรรม
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

บ้านนาตะกวดชุมชนเก่าแก่ก่อตั้งมาประมาณ ๒๐๐ ปี ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑, ๒ และ ๓ ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งคำว่า “ตะกวด” หมายถึงแหล่งน้ำหรือแหล่งสุดของแหล่งน้ำ และมีลักษณะลำน้ำดวนคลองน้ำสุดเป็นการรวมกันของแหล่งน้ำที่มีอยู่มากมายหลายแห่งตามชื่อเรียกของต้นไม้หลากหลายชนิดที่มีมากในบริเวณตะกวดนั้น ๆ ตลอดจนมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกทำไร่นา การทำมาหากินตั้งรกรากที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่อพยพจากศรีเทพน้อยเพียงไม่กี่ครอบครัว จนเกิดเป็นชุมชนที่มีความสำคัญและเป็นที่มาของชื่อเรียกคำว่า บ้านนาตะกวด จนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมา

จากเอกสารเรื่อง “เที่ยวที่ต่าง ๆ ภาค ๓ เรื่องเที่ยวเมืองเพชรบูรณ์” บันทึกโดยพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กล่าวว่า

“...เที่ยวเมืองเพชรบูรณ์ที่พิมพ์ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าแต่งไว้ครั้งไปตรวจราชการมณฑลเพชรบูรณ์เมื่อ รตนโกสินทร์ศก ๑๒๓ ตรงกับปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๔๗ ...มีเมืองโบราณอีกเมืองหนึ่งอยู่ใต้เมืองวิเชียรบุรีลงมาข้างฝั่งตะวันออกเหมือนกัน เมืองนี้เรียกว่า เมืองศรีเทพชื่อหนึ่ง อีกชื่อหนึ่งเรียกตามคำพูดกันว่า “เมืองภัยสาลี” อยู่ห่างลำน้ำสักขึ้นไปประมาณ ๑๕๐ เส้น แลอยู่ที่ป่าแดง จะไปดูได้ไม่ยากนัก เมื่อจะล่องจากเมืองเพชรบูรณ์ ข้าพเจ้าจึงได้สั่งให้เอาม้าเดินมาคอยรับที่ท่านาตะกุดอันเป็นที่จะขึ้นไปสู่เมืองศรีเทพ...” จากเอกสารดังกล่าวทำให้ทราบว่า บ้านนาตะกุดเริ่มมีมาก่อน พ.ศ. ๒๔๔๗ นับถึงปัจจุบัน

ก่อนที่จะเกิดเป็นบ้านนาตะกรุด ได้มีการ ย้ายถิ่นฐานมาจากบ้านใหญ่ เดิมคือบ้านศรีเทพน้อย ในปัจจุบัน ชาวบ้านได้อพยพเดินทางลัดเลาะมาตาม ลำคลองบ้านและลำคลองห้วยยาง ได้พากันเดินทาง มา ๓ - ๔ พัน้อง และเมื่อมาถึงสถานที่ทำย่น้ำ คือ สุดลำคลองพอดี ซึ่งคำว่า “ตะกรุด” มีนัยความ หมายตามคำบอกเล่าอยู่หลายนัย ดังนี้

ประการแรก ตะกรุด หมายถึงแหล่งน้ำ คือแหล่ง สุดของแหล่งน้ำและมีลักษณะน้ำด้วนคลองน้ำสุดแบบนี้ อยู่หลายแห่ง จึงได้เรียกชื่อว่า ตะกรุดต่าง ๆ ตาม แหล่งน้ำนั้น ๆ เช่น ตะกรุดตะเข้อยู่ที่หมู่ ๕ ตะกุดยอ ตะกรุดแพบ ตะกรุดไ้แต่้และตะกรุดต่างอยู่ที่หมู่ ๓ แต่ละชื่อของตะกรุดล้วนเรียกตามต้นไม้ที่มีมาก ในที่พื้นที่นั้น ๆ เช่น บ้านตะกรุดจิกเพราะมีต้นจิก ตะกรุดแพบเพราะมีต้นแพบ ตะกุดยอเพราะมี ต้นยอ เพราะเหตุที่มีหลายตะกรุดจึงได้มาปรึกษากันว่าจะตั้งชื่อสถานที่นี้ว่าอย่างไรดี จึงได้ข้อสรุปว่าให้เรียกชื่อ “นาตะกรุด” มาจนถึงทุกวันนี้ (เสมอ โทมะนิศย์, ๒๕๖๔)

ประการที่สอง สาเหตุที่เรียกว่า บ้านนาตะกวด เพราะหมู่บ้านนี้มีลักษณะพื้นที่เป็นแอ่งน้ำซึ่งไม่ลึกนัก เมื่อถึงฤดูฝนน้ำจะเต็มแอ่ง แอ่งน้ำนี้ ชาวบ้านเรียกว่า “ตะกวด” ซึ่งแอ่งน้ำมีอยู่มากมายในหมู่บ้าน เมื่อถึงฤดูแล้งน้ำก็จะแห้ง แอ่งแต่ละแอ่งจะมีความยาวประมาณ ๑๐ วา ต่อเนื่องกันบ้างไม่ต่อเนื่องกันบ้าง ดังนั้นคำว่าตะกวดจึงมีลักษณะคล้ายคล่อง แต่ความยาวความสั้นของตะกวดนั้นเกิดขึ้นมาตามธรรมชาติ เช่น ตะกวดข้าง ตะกวดยอ ตะกวดตะเข้ ตะกวดครก ตะกวดไถโซ ตะกวดจิก เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ชื่อตะกวดต่างจะเรียกตามชื่อของพรรณไม้ที่มีอยู่บริเวณนั้นเป็นจำนวนมากๆ เช่น ตะกวดยอ มาจากต้นยอ ตะกวดจิก มาจากต้นจิก เป็นต้น (ปรงศรี กลิ่นเทศ, มมป.)

ประการที่สาม สาเหตุที่เรียกชื่อบ้านนาตะกวด เพราะมีคนมาหาเครื่องรางของขลัง คือ “ตะกวด” นางจัน ตะกวดงามได้เล่าไว้ว่า ในสมัยก่อนบริเวณนี้เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นเมืองเก่า ต่อมาเมืองดังกล่าวเกิดการล่มสลาย มีชาวบ้านจากเมืองอื่นเข้ามาหาเครื่องรางของขลังของเก่าที่มีค่า เช่น ตะกวด และชาวบ้านได้เข้ามาตั้งบ้านเรือนจนกลายเป็นหมู่บ้านเรียกว่า บ้านนาตะกวด (ปรงศรี กลิ่นเทศ, มมป.)

การอพยพของชาวบ้าน จากศรีเทพน้อยซึ่งเป็นคนดั้งเดิม คนเมืองศรีเทพลงมาที่นาตะกวดเนื่องจากเกิดโรคระบาด โรคห่า อหิวาตกโรค จึงหนีจากโรคไปตามป่าเขาเพื่อตั้งรกราก ตั้งบ้านตั้งเมือง ตามสถานที่ จากบ้านใหญ่เมืองศรีเทพแตกจึงมีการออกมา ตามตำนาน เรื่องเล่ามีอยู่ว่า ก่อนที่เมืองเก่าจะล่ม มีวัวอยู่ตัวหนึ่งถูกเสกยาพิษ เข้าท้องจากคนมีวิชา วัวตัวนี้ร้องอยู่ตลอด ๓ วัน ๗ วันเพื่อจะเข้ามา ในเมืองศรีเทพให้ได้ วัวตัวนั้นร้องจนเจ้าพ่อศรีเทพทนความรำคาญ ไม่ไหวจึงเปิดประตูเมืองให้วัวเข้า เมื่อวัวเข้าไปในเมืองได้ก็ท้องแตกตาย สุดท้ายจึงเป็นเหตุให้ยาพิษกระจายจึงทำให้คนเมืองศรีเทพล่มสลาย แยกกระจาย (เสมอ โตมะนิตย์, ๒๕๖๔)

สภาพภูมิศาสตร์และการคมนาคม

สภาพทั่วไปเป็นที่ราบสลับที่เนิน มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านศรีเทพน้อย ตำบลนาสนุ่น
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลคลองกระจิง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านโคกสะแกลาด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านท่าไม้ทอง

การคมนาคม

สามารถเดินทางได้ทุกฤดูกาล สะดวกทุกเส้นทางในการเดินทางเข้า หมู่บ้าน การใช้ยานพาหนะจะเป็นรถยนต์ รถจักรยานยนต์ ระยะทาง ห่างจากอำเภอศรีเทพ ๑๙ กิโลเมตร

ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีปีใหม่กัณฑ์วัดโพธิ์ทอง

รวมถึงวันพ่อวันแม่มีการสวดมนต์ สะเดาะเคราะห์ ตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้ง นิมนต์พระสามวัด เดินทั้งสองฝั่งของถนนตั้งแต่ บ้านนาตะกวดหมู่ที่ ๑ - ๓ เดิน จนสุด ประเพณีนี้มีมากกว่า ๒๐ ปี

ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

จัดราวเดือน ๖ ของทุก ๆ ปี ใน เช้าวันแรกเลี้ยงอีตาเจ้าบ้านส่งผี แยกท้ายหมู่บ้าน ตกเย็นสวดมนต์ วันที่สอง ถวายอาหารใส่บาตร ตอนเช้า และทานข้าวพร้อมกัน

ประเพณีสวดคาถาปลาช่อน

ถ้าฝนแล้งจะมีการทำพิธีสวด คาถาปลาช่อนให้ฝนตก ถ้าหาก ไม่แล้งก็ไม่ต้องทำพิธี คล้ายกับ พิธีแห่นางแมว พิธีนี้จึงไม่ได้จัด ขึ้นทุกปี ดูว่าปีไหนแล้งก็จะจัด พิธีสวดคาถาปลาช่อนขึ้น

ประชากร

มีประชากร ๒,๐๗๒ คน ชาย ๑,๐๑๖ คน หญิง ๑,๐๕๖ คน ๘๖๕ ครัวเรือน

อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพทำนา ทำไร่และรับจ้าง แม่น้ำที่ไหลผ่าน คือ แม่น้ำป่าสัก

ประเพณีสงกรานต์

จัดขึ้นทั้งหมด ๗ วัน วันสุดท้าย ของสงกรานต์จะมีการแห่พระ ใหญ่ศรีอริยเมตไตรย ซึ่งเป็น พระที่คนในหมู่บ้านหล่อขึ้นเอง ซึ่งหล่อขึ้นที่บ้านนตะกวด เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และจะแห่รอบบ้าน ในวันที่ ๑๙ เมษายน ของทุกปี (<https://cuturl.cfd/PZY-f2Y1>, ๒๕๖๖)

ปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำ/ บุคคลสำคัญของชุมชน

- นายประเวศ ตะกรุดจันทร์ ผู้ใหญ่บ้าน
- นางปรุงศรี กลิ่นเทศ ครูโรงเรียนบ้านนาตะกรุด
วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การร่ายรำ
และการละเล่นพื้นบ้าน
- นางทัศนีย์ เต็มเปี่ยม การประดิษฐ์เศษวัสดุ
เป็นของใช้จากเศษผ้ากระดาศ
และของเหลือใช้อื่น ๆ
- นางลำพวน มีเดช การทอผ้าด้วยกี่กระตุก
- นางชวย บุญแจ้ง การทอผ้าด้วยกี่กระตุก

สถานที่ท่องเที่ยว

วัดโพธิ์ทอง มีชื่อเดิมว่า วัดอุทุมพร สร้างขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๗ และเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมไหว้ครูครอบเศียร โดยมีโยมแสน โยมเมือง มาถวายให้ตั้งแต่รุ่นหลวงปู่ชม หลวงปู่ หลวงปู่จ้อยกันทร หลวงปู่อื่น และปัจจุบันพระครูปลัดสุขเกษม สุขเขโม หรือพระอาจารย์ดำ วัดโพธิ์ทองแห่งนี้เปิดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแล้ว ให้นักท่องเที่ยวได้มาสักการะบูชา ดูดวง อาบน้ำมนต์ ขอพร ปลุกเสกพระ แก้วบน ส่วนมากจะแก้บนด้วยไข่ และประทัด ผลไม้ และมีการสักยันต์ โดยมีคนนอกเข้ามาทำการสักยันต์ ไม่ใช่พระอาจารย์แต่อย่างใด

กำแพงหรือประตูทางเข้าวัดโพธิ์ทอง สร้างขึ้นหรือก่อสร้างที่
เขาพนมรุ้งจังหวัดบุรีรัมย์ ปั้นแบบศิลปะทางขอม พระอาจารย์ดำเป็น
ผู้ไปดูและศึกษาแบบ เมื่อปั้นเสร็จจึงได้ทำการเคลื่อนย้ายกำแพงวัด
มาที่จังหวัดเพชรบูรณ์ อำเภอศรีเทพ ตำบลศรีเทพ หมู่ ๓ บ้านนาตะกรุด
แห่งนี้ และประตูของกำแพงวัดสามารถเข้าไปนั่งข้างในได้

หลวงพ่อกินเขียว เป็นพระที่แกะสลักด้วยหินสีเขียว ที่จังหวัดนครราชสีมา ได้ทำการแกะสลักหลวงพ่อกินเขียวมา ๑ ปี พระอาจารย์ดำได้เดินทางไปดู เห็นว่ายังไม่สวยเท่าที่ควรจึงให้เริ่มแกะใหม่ หลังจากแกะสลักเสร็จแล้วจึงได้เคลื่อนย้ายมาที่วัดโพธิ์ทองแห่งนี้ในวันวิสาขบูชา ในทุก ๆ ปี ของวันวิสาขบูชานี้จึงต้องมีการฉลองหลวงพ่อกินเขียว

(<https://cuturl.cfd/PZYf2Y1>, ๒๕๖๖)

บรรณานุกรม

จันทร์ ตะกรุดเงิน. (๒๕๖๔). อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๗๗/๒ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

จำรัส ปานเงิน. (๒๕๖๔). อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๖๑/๑ หมู่ ๑ บ้าน
นาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

เฉลี่ยช่วยดับโรค. (๒๕๖๔). อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๔๖/๒ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

ณรงค์ศักดิ์ บุญช่วย. (๒๕๖๔). อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๒ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

ประทีป มีเดช. (๒๕๖๔). อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๒ บ้าน
นาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม.

ประยูร ชุรุเจริญ. (๒๕๖๔). อายุ ๗๒ ปี บ้านเลขที่ ๙๗/๑ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม.

พระพุทธรูปสำริด ในเขตเมืองหล่มสัก

ผู้เขียน : ผศ.ดร. ธีระวัฒน์ แส่นคำ

อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

เมืองหล่มสักเป็นชุมชนโบราณที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน สันนิษฐานว่าอาณาเขตของเมืองครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอหล่มเก่าและอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ ภายในพื้นที่ราบลุ่มของชุมชนโบราณได้มีการพบหลักฐานทางโบราณคดีและสถาปัตยกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันกับวัฒนธรรมล้านช้างในลุ่มแม่น้ำโขงเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน แม้แต่วิถีชีวิต ภาษาและวัฒนธรรมของชาวหล่มสัก-หล่มเก่าในปัจจุบันก็ยังคงคล้ายกับผู้คนในภาคอีสานและผู้คนในประเทศลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเมืองหลวงพระบางและเวียงจันทน์ (ธีระวัฒน์ แส่นคำ, ๒๕๕๖: ๑๙๕-๒๑๖; วัฒนชัย หมั่นยิ่ง, ๒๕๕๔: ๘๔-๙๔) จึงทำให้นักวิชาการและผู้สนใจจำนวนหนึ่งตั้งข้อสังเกตและพยายามศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของชาวหล่มสัก-หล่มเก่า

การที่บริเวณเมืองหล่มสักเป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนช้านาน สันนิษฐานว่าผู้คนยุคแรก ๆ ที่เข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองนั้นเป็นชาวล้านช้างที่อพยพหนีภัยจากลุ่มแม่น้ำโขงข้ามเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มแม่น้ำพุงซึ่งเป็นลำน้ำสาขาสำคัญของแม่น้ำป่าสัก ตลอดจนพื้นที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักตอนบน เนื่องจากเป็นพื้นที่รอยต่อของอาณาจักรล้านช้างกับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาทำให้มีการพบร่องรอยโบราณสถานและศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา เช่น สิม (โบสถ์) วิหาร ธรรมาสน์ พระพุทธรูป และเจดีย์โบราณซึ่งได้รับอิทธิพลศิลปะล้านช้างกระจายอยู่ตามพื้นที่ราบลุ่มซึ่งเคยเป็นบริเวณชุมชนโบราณระดับหมู่บ้านมาก่อน

พระพุทธรูปหรือที่คนท้องถิ่นในอำเภอ
หล่มสักและอำเภอหล่มเก่าเรียกว่า “พระเจ้า”,
“รูปพระเจ้า”, “หลวงพ่อ” หรือ “หลวงปู่” เป็นสิ่ง
ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระสัมมาสัม-
พุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา พระ-
พุทธรูปสร้างขึ้นจากวัสดุหลายประเภท อาทิ ศิลา
ไม้ โลหะ อิฐ ปูน ดินเผา เซรามิก เป็นต้น ตาม
ความนิยมและทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ใน
ท้องถิ่นนั้น ๆ มารังสรรค์ให้เกิดเป็นงานพุทธศิลป์
ที่มีความงดงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ
ฝีมือช่าง (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๕๖: ๒-๖)

พระพุทธรูปโบราณในเขตเมืองหล่มสัก
แต่ละองค์ต่างก็มีความสำคัญที่แตกต่างกัน เป็น
พระพุทธรูปที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ
พุทธศิลป์ เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้านใน
ชุมชนหรือท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูป
ที่หล่อด้วยโลหะสำริดจะเห็นได้ว่าพระพุทธรูป
สำริดในเขตเมืองหล่มสักหลายองค์มีวัฒนธรรม
ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เช่น การทำพิธีกรรมบวงสรวง
สมโภช การอัญเชิญสงฆ์ประจำปี วิธีการขอพร
เสี่ยงทาย และการสักการบูชา เป็นต้น ซึ่งมีความ
น่าสนใจในมิติทางด้านสังคมและวัฒนธรรม
ท้องถิ่น

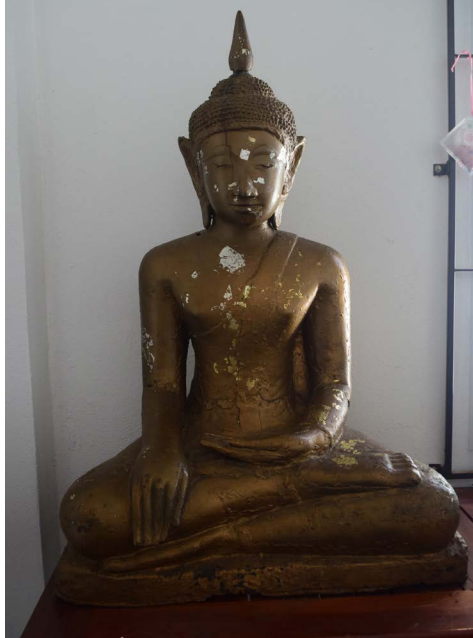
ดังนั้น ผู้เขียนจึงรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น
ที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปสำริดในเขตเมืองหล่มสัก
ที่เป็นพระพุทธรูปที่มีความสำคัญทางด้าน
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีคุณค่าทางด้านพุทธศิลป์
และมีความสำคัญทางด้านวัฒนธรรมประเพณี
ของคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอยู่ภายในบริเวณอำเภอ
หล่มเก่า และอำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์
มานำเสนอ อันเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้ทาง
ด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมท้องถิ่นให้
พี่น้องชาวจังหวัดเพชรบูรณ์และประชาชนทั่วไป
ได้ศึกษาเรียนรู้ อันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าทาง
วิชาการด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม
ของท้องถิ่นจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป

หลวงพ่อกู่แก้ว วัดศรีสุมังค์

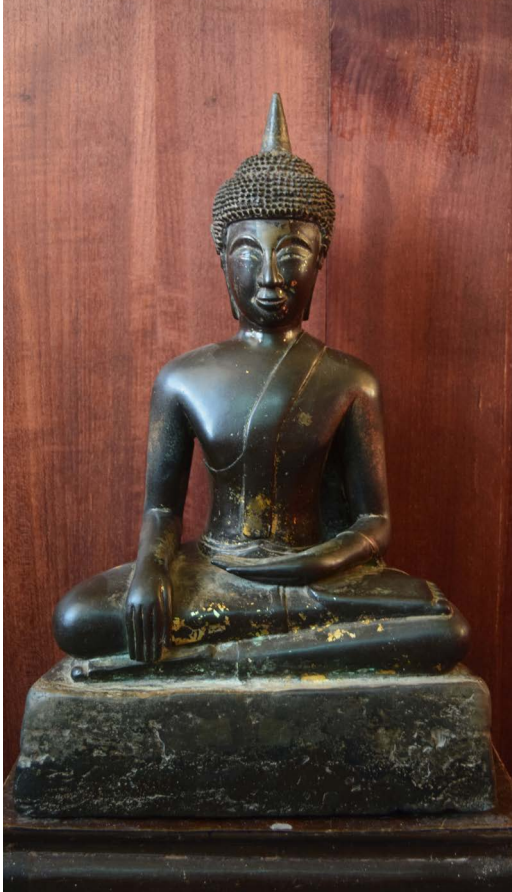
หลวงพ่อกู่แก้ว วัดศรีสุมังค์ เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๕๔ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๕๗ เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน ๘๔ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีสุมังค์บ้านศรีสุมังค์ ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

หลวงพ่อกู่แก้ว มีพุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดานเตี้ย ๆ พระพักตร์ป้อมและใหญ่เมื่อเทียบกับพระวรกาย พระเนตรหรีมองต่ำ ขมวดพระเกศาขนาดเล็ก และถี่ มีขอบไรพระศกเป็นเส้นชัดเจน พระรัศมีเป็นทรงกรวยคล้ายดอกบัวตูม พระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกเล็ก สังขมาฏีพาดยาวจรดพระเพลานี้พระหัตถ์ค่อนข้างยาว พระหัตถ์ขวาวาเหนือ พระชานุขวาส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพล

หลวงพ่อกู่แก้ว
วัดศรีสุมังค์
ตำบลหล่มเก่า
อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์

ประวัติระบุว่าพระพุทธรูปองค์นี้
เดิมประดิษฐานอยู่ที่วัดกู่แก้ว ซึ่งเป็นวัดร้าง
ทางทิศใต้ของวัดศรีสุมังค์ต่อมาชาวบ้านเกรง
ว่าจะสูญหายจึงอัญเชิญมาเก็บรักษาไว้ที่
วัดศรีสุมังค์ และเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่
ชาวหล่มเก่าให้ความเคารพศรัทธา หลวงพ่อกู่
แก้วมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “หลวงพ่พุทธ
สัมฤทธิ์” (พระครูสิริพัชรมงคล, สัมภาษณ์)
เมื่อพิจารณาจากรูปแบบทางพุทธศิลป์
เทียบได้กับกลุ่มพระพุทธรูปสำริดศิลปะ
ล้านช้างที่กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓
และถือเป็นพระพุทธรูปโลหะองค์ใหญ่ที่สุดใน
เขตเมืองหล่มสัก

หลวงพ่อพระเสี๋ยง
วัดทุ่งธงไชย
ตำบลหล่มเก่า
อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์

หลวงพ่อพระเสี๋ยง วัดทุ่งธงไชย

หลวงพ่อพระเสี๋ยง วัดทุ่งธงไชย เป็นพระพุทธรูป
สำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๓
เซนติเมตร ฐานกว้าง ๒๗ เซนติเมตร ความสูง
รวมฐาน ๔๘ เซนติเมตร เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า
“หลวงพ่อสัมฤทธิ์” ประดิษฐานอยู่ภายในวัด
ทุ่งธงไชย ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัด
เพชรบูรณ์

พระเสียงวัดทุ่งธงไชยมีพุทธลักษณะ
ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดาน
พระพักตร์เรียว พระเนตรหรี พระขนงโค้งขมวด
พระเกศาขนาดเล็กและถี่เหมือนหนามขนุน
ขอบไรพระศกตัดตรง พระรัศมีเป็นทรงกรวย
คล้ายดอกบัวตูมพระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกเล็ก
พระกรณแนบชิดกับพระเศียร สังฆาฏิพาดยา
จรดพระนาภี พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุขวา
พระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพล่า เมื่อพิจารณา
จากรูปแบบทางพุทธศิลป์เทียบได้กับกลุ่ม
พระพุทธรูปสำริดศิลปะล้านช้างที่กำหนดอายุ
ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔

พระเสียงวัดทุ่งธงไชยเป็นพระพุทธรูป
สำคัญที่ชาวหล่มเก่าให้ความเคารพศรัทธา
เป็นอย่างมากเนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่ใช้ใน
การยกเสียงทาย ทางวัดจะมีการอัญเชิญออก
มาให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้ขอพรและยก
อธิษฐานเสียงทายเฉพาะในช่วงเทศกาลแข่งเรือ
ประจำปีของวัดทุ่งธงไชยเท่านั้น (พระอธิการ
สมศักดิ์ วชิรญาโณ, สัมภาษณ์)

พระพุทธรูปสำริด
วัดทุ่งธงไชย (๑)
ตำบลหล่มเก่า
อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์

พระพุทธรูปสำริด

วัดทุ่งธงไชย (๑)

พระพุทธรูปสำริดวัดทุ่งธงไชย (๑)
เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย
ขนาดหน้าตักกว้าง ๔๐ เซนติเมตร
ฐานกว้าง ๔๔ เซนติเมตร ความสูง
รวมฐาน ๘๖ เซนติเมตร ประดิษฐาน
อยู่ที่วัดทุ่งธงไชย ตำบลหล่มเก่า
อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์
พระพุทธรูปสำริดวัดทุ่งธงไชย (๑)
มีพุทธลักษณะใกล้เคียงกับหลวงพ่อ
พระเสียงวัดทุ่งธงไชย และเป็นพระ
พุทธรูปสำริดองค์ใหญ่ที่สุดใน
กลุ่มพระพุทธรูปโลหะวัดทุ่งธงไชย
แตกต่างกันแค่มีการตกแต่งเส้น
ของสังฆาฏิและมีการวางตำแหน่ง
ขอบสบงไว้ตรงกลางตำแหน่ง
พระเพลา กำหนดอายุราวปลาย
พุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔

วัดทุ่งธงไชย (๒)

พระพุทธรูปสำริดวัดทุ่งธงไชย (๒) เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๕.๕ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๑๙ เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน ๓๔ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ภายในวัดทุ่งธงไชย ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์

พระพุทธรูปสำริดวัดทุ่งธงไชย (๒) มีพุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานเอวชั้นโดยชั้นล่างเป็นฐานหน้ากระดาน ส่วนชั้นบนมีลักษณะคล้ายบัวลูกแก้วขนาดใหญ่ พระพักตร์ค่อนข้างกลม พระเนตรหรี พระขนงโก่ง ขมวดพระเกศาขนาดเล็กและถี่เหมือนหนามขนุน ขอบไรพระศกตัดตรง พระรัศมีเป็นทรงกรวยคล้ายดอกบัวตูมขนาดใหญ่ พระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกเล็กพระกรณแนบชิดกับพระเศียร สังฆาฏิพาดยาวจรดพระนาภี พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุขวา ส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพลลา เมื่อพิจารณาจากรูปแบบทางพุทธศิลป์เทียบได้กับกลุ่มพระพุทธรูปสำริดศิลปะล้านช้างที่กำหนดอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔

หลวงพ่พระเสีียง
วัดศรีภูมิ
ตำบลบ้านตัว
อำเภอห่มสั๊ก
จังหวัดเพชรบูรณ์

หลวงพ่พระเสีียง วัดศรีภูมิ

หลวงพ่พระเสีียงวัดศรีภูมิ เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๓ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๒๙ เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน ๓๗ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีภูมิ บ้านตัว ตำบลบ้านตัว อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์ พระเสีียงวัดศรีภูมิถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านตัวและละแวกใกล้เคียงให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยนิยมนำมาอธิษฐานยกเสีียงหายในช่วงงานเทศกาลประจำปีของวัด (พระครูสิริพัชรากร, สัมภาษณ์)

หลวงพ่พระเสียงวัดศรีภูมิมีพุทธลักษณะพระพักตร์รูปไข่ มีเส้นขอบไรพระศก ขมวดพระเกศาเล็กและถี่ พระรัศมีทรงกรวย พระกรณยาวแนบพระเศียร พระขนงโค้ง พระเนตรเรียวเหลือบลงต่ำ พระนาสิกและพระโอษฐ์เล็ก พระหัตถ์และนิ้วพระหัตถ์ใหญ่และปลายนิ้วพระหัตถ์เท่ากัน กลางฝ่าพระบาทขวามีภาพธรรมจักร สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ ยาวลงมาจรดพระนาภี คาตรอบพระองค์ด้วยผ้ารัดอก ตรงกลางเป็นลายประจายาม ประทับนั่งบนฐานกระดานประดับลวดลายกลีบบัว ด้านหน้ามีร่องรอยที่พยายามทำเป็นลวดลายคล้ายผ้าทิพย์

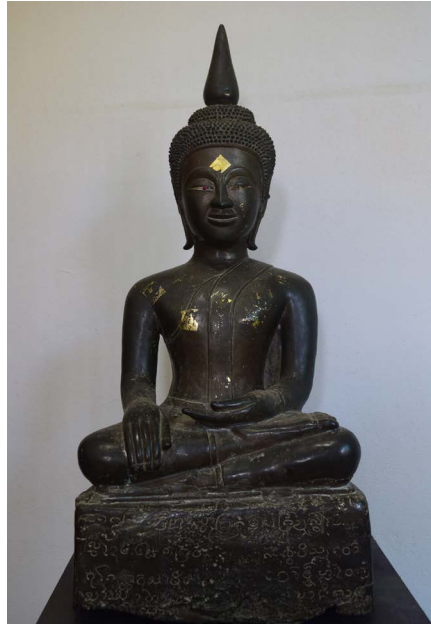
เมื่อพิจารณาจากพุทธลักษณะของหลวงพ่พระเสียงวัดศรีภูมิสามารถเทียบได้กับพระพุทธรูปสำริดศิลปะพื้นบ้านหลายองค์ในภาคอีสานซึ่งหล่อขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๕ สันนิษฐานว่าหลวงพ่พระเสียงวัดศรีภูมิอาจจะถูกหล่อขึ้นในช่วงที่พระครูสังวรธรรมคุดสุวิสุทธคณีสังฆวาหะ (หลวงปู่เหง้า) อดีตเจ้าคณะจังหวัดหล่มสัก อดีตเจ้าอาวาสวัดศรีภูมิ ซึ่งครองวัดตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เรื่อยมาจนกระทั่งมรณภาพ

หลวงพ่อโคตวงษา วัดศรีภูมิ

หลวงพ่อโคตวงษา วัดศรีภูมิ เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๓๐ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๓๑ เซนติเมตร ความสูงรวมฐาน ๕๒ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีภูมิ บ้านตัว ตำบลบ้านตัว อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์

หลวงพ่อโคตวงษา วัดศรีภูมิ มีพุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดาน พระพักตร์เรียว พระเนตรหรี พระขนงโก่ง ขมวดพระเกศาขนาดเล็กและถี่เหมือนหนามขนุน ขอบไรพระศกตัดตรง พระรัศมีเป็นทรงกรวยคล้ายดอกบัวตูม พระโอษฐ์เล็ก พระนาสิกเล็ก พระกรรมแนบชิดกับพระเศียร สังฆาฏิพาดยาวจรดพระนาภี พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระชานุขวาส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพล่า กลางฝ่าพระบาทขวาและฝ่าพระหัตถ์ซ้ายมีภาพวงกลม

หลวงพ่อโคตวงษา
วัดศรีภูมิ
ตำบลบ้านดิว
อำเภอหล่มสัก
จังหวัดเพชรบูรณ์

บริเวณฐานด้านหน้ามีการจารึกข้อความด้วย
อักษรธรรม ระบุว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐
กล่าวถึงบุคคลผู้สร้างชื่อ “โคตวงษา” สันนิษ
ฐานว่าน่าจะเป็นชื่อในสุพรรณบัตรตามจาริต
การทดสร่งหรือเถราภิเษกในวัฒนธรรมล้านช้าง
ของพระครูสังวรธรรมคุดสูวิสุทธคณีสังฆวาหะ
(หลวงปู่เหง้า) อดีตเจ้าคณะจังหวัดหล่มสัก อดีต
เจ้าอาวาสวัดศรีภูมิ ก่อนที่จะได้รับพระราชทาน
สมณศักดิ์จากราชสำนักกรุงเทพฯ (พระสมุห์
ไพโรศาล ภาทมนฺนี, สัมภาษณ์)

พระพุทธรูปนิมิตมงคล
วัดศรีฐานปิยาราม
ตำบลวังบาล
อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์

พระพุทธรูปนิมิตมงคล วัดศรีฐานปิยาราม

พระพุทธรูปนิมิตมงคล วัดศรีฐานปิยาราม เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๓ เซนติเมตร ฐานกว้าง ๒๘ เซนติเมตร ส่วนฐานที่เป็นโลหะชำรุดจึงมีการสร้างฐานไม้แกะสลักซ่อมแซมทำให้องค์พระมีความสูงรวมฐาน ๖๗ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีฐานปิยาราม บ้านวังบาล ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์ พระพุทธรูปนิมิตมงคลถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ชาววังบาลและละแวกใกล้เคียงให้ความเคารพศรัทธาเป็นอย่างมาก

พระพุทธรูปนิมิตมงคลมีพุทธลักษณะ พระพักตร์รูปไข่ มีเส้นขอบไทรพระศก ขมวดพระ เกศาเล็กและถี่ พระรัศมีเปลวเป็นกลีบบัวงอน ซ้อนกัน พระกรรณกาง พระขนงโค้ง พระเนตร เรียวเหลือบลงต่ำ พระนาสิกและพระโอษฐ์เล็ก พระหัตถ์และนิ้วพระหัตถ์ใหญ่และปลายนิ้ว พระหัตถ์เท่ากัน สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ ยาวลงมา จรดพระนาภี มีลวดลายพันธุ์พฤกษาประดับบน สังฆาฏิและขอบจีวรประทับนั่งบนฐานบัวงอนและมีผ้าทิพย์ด้านหน้า ด้านหลังมีจารึกอักษรธรรม จากการอ่านเบื้องต้นของพระสมุห์ไพโรศาล ภาทมนี เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก พบว่าจารึกข้อมูล เกี่ยวกับการสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๐ และมีฐาน ไม้แกะสลักรองรับอีกชั้นหนึ่ง (พระสมุห์ไพโรศาล ภาทมนี, สัมภาษณ์)

สำหรับประวัติการสร้างพระพุทธรูปนิมิต มงคลนั้น เนื่องจากมีการประดับลวดลายบน สังฆาฏิและชายจีวรเช่นเดียวกับพระพุทธรูป ประธานองค์เก่าภายในสิมวัดศรีฐานปิยาราม จึง มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่าพระพุทธรูปนิมิตมงคลเป็น พระพุทธรูปที่หล่อขึ้นมาเพื่อจำลองพระพุทธรูป ประธานองค์เก่าเพื่อใช้ในการเสี่ยงทายและสงฆ์ ในวันสงกรานต์ (พระครูปริยัติพัชรกิจ, สัมภาษณ์)

พระพุทธรูปโคตมบรมเสฏฐา วัดศรีสะอาด

พระพุทธรูปโคตมบรมเสฏฐา วัดศรีสะอาด เป็นพระพุทธรูปสำริด ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๔๑ เซนติเมตร ประดิษฐานอยู่ภายในวัดศรีสะอาด ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอห่มสั๊ก จังหวัดเพชรบูรณ์

พระพุทธรูปโคตมบรมเสฏฐา วัดศรีสะอาด พุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดานเตี้ย ๆ พระพักตร์กลม พระเนตรเบิก พระขนงโค้งขมวด พระเกศาขนาดเล็กและถี่ ขอบไรพระศกเป็นเส้นโค้ง พระรัศมีเป็นทรงกรวยคล้ายดอกบัวตูมแปดเหลี่ยม ด้านหน้าตรงกลางพระรัศมีมีอุณาโลม พระโอษฐ์ใหญ่ริมพระโอษฐ์นูนชัดเจน พระนาสิกเล็ก พระกรณใหญ่และกางส่งขาปฏิภาดยาวจรดพระนาภี พระหัตถ์ขวาวางเหนือพระขานขวาส่วนพระหัตถ์ซ้ายวางเหนือพระเพล

เนื่องจากส่วนพระศอมีร่องรอยการถูกตัดจึงมีความเป็นไปได้ว่าพระเศียรปัจจุบันอาจจะถูกหล่อขึ้นใหม่จึงทำให้ไม่สมส่วนกับพระวรกาย บริเวณฐานด้านหน้ามีการจารึกข้อความด้วยอักษรธรรม ยังไม่ได้รับการอ่านแปลอย่างเป็นทางการ พระสมุหไพบรุษศิลปฯ เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก ซึ่งได้ทำการอ่านเบื้องต้นอธิบายว่าข้อความที่พอจะอ่านได้กล่าวถึง

“พระพุทธรูปโคดมบรมเสฏฐา” ทำให้กลายมาเป็นชื่อของพระพุทธรูป (พระสมุห์ไพโรศาล ภทฺทมุนี, สัมภาษณ์) ส่วนชาวบ้านนิยมเรียกชื่อว่า “หลวงพ่อยิ้ม” ตามลักษณะของพระพักตร์ (พระครูสิริพัชรโสภิต, สัมภาษณ์) ฐานบริเวณด้านหลังมีห่วงวงกลมติดอยู่ สันนิษฐานว่าทำขึ้นเพื่อเป็นที่สำหรับปักก้านฉัตรถวายองค์พระ เมื่อพิจารณาจากรูปแบบทางพุทธศิลป์สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕

บทส่งท้าย

เมืองหล่มสักแม้ว่าจะเป็นเมืองโบราณในวัฒนธรรมล้านช้าง ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๒-๒๓ แต่ตามชุมชนโบราณต่าง ๆ ของเมืองมีการสำรวจพบพระพุทธรูปที่หล่อด้วยโลหะสำริดจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับเมืองโบราณในวัฒนธรรมล้านช้างร่วมสมัยในเขตลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีการสำรวจพบพระพุทธรูปโลหะโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธรูปสำริดทั้งขนาดต่าง ๆ จำนวนมาก ในขณะที่พระพุทธรูปโบราณภายในเมืองหล่มสักส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปปูนปั้น

จากการสำรวจพระพุทธรูปสำริดในเขตเมืองหล่มสักพบว่า พระพุทธรูปส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ลักษณะทางพุทธศิลป์ค่อนข้างมีเอกลักษณ์เฉพาะความเป็นท้องถิ่น เช่น พระรัศมีเป็นทรงกรวยคล้ายดอกบัวตูม ประทับนั่งบนฐานหน้ากระดานเตี้ย ๆ บางองค์มีจารึกที่ฐาน ซึ่งหากเทียบรูปแบบทางพุทธศิลป์กับพระพุทธรูปสำริดศิลปะล้านช้างที่พบในชุมชนโบราณตามลุ่มแม่น้ำโขงจะเห็นความแตกต่างของงานศิลปกรรมอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นพัฒนาการเชิงช่างที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นเมืองหล่มสักได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ดี ในการเก็บข้อมูลพระพุทธรูปสำริดในเขตเมือง
หล่มสักยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น พระพุทธรูปสำริดบางส่วนถูกเก็บ
รักษาไว้เป็นอย่างดี ไม่อนุญาตให้สำรวจและเผยแพร่ข้อมูล พระพุทธรูป
บางองค์มีการสร้างหรือการบูรณปฏิสังขรณ์โดยฝีมือช่างพื้นบ้าน ทำให้
ลักษณะทางพุทธศิลป์อาจมีความแตกต่างไปจากลักษณะทางพุทธศิลป์
ของพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นร่วมสมัยในเมืองหลวงหรือถิ่นกำเนิดลักษณะ
พุทธศิลป์นั้นได้ ส่วนหนึ่งไม่สามารถสืบค้นประวัติความเป็นมาของ
พระพุทธรูปได้ชัดเจน เนื่องจากเป็นพระพุทธรูปที่มีความเก่าแก่ มีอายุ
การสร้างมาช้านาน ถูกเคลื่อนย้ายจากที่ประดิษฐานเดิม รวมไปถึง
ความขาดแคลนของเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางด้าน
โบราณคดีและความชัดเจนทางด้านศิลปกรรม จึงทำให้ข้อมูลที่นำ
เสนอในบทความนี้ เป็นเพียงข้อมูลและข้อสันนิษฐานเบื้องต้น ควรที่
จะได้รับการศึกษาวิเคราะห์ทางด้านพุทธศิลป์อย่างลุ่มลึกต่อไป

บรรณานุกรม

ธีระวัฒน์ แสงคำ. (๒๕๕๖). “เมืองหล่มสัก: ชุมชนโบราณวัฒนธรรม
ล้านช้างที่ถูกลืม”. ใน ไพโรจน์ ไข่มองชื่น และภูเดช แสงสา
(บรรณาธิการ). **หมุดหมายประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ตะวันออก.

ประภัสสร ชูวิเชียร. (๒๕๕๗). **ศิลปะลาว**. กรุงเทพฯ: มติชน.

วัฒนชัย หมั่นยิ่ง. (๒๕๕๔). “ภาษาถิ่นของอำเภอหล่มสัก”. ใน **ศิลป
วัฒนธรรมเพชบุรี**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๕). **เจดีย์ พระพุทธรูป สูปแต้ม สิม ศิลปะ
ลาวและอีสาน**. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพรส.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (๒๕๕๖). **พระพุทธรูปในประเทศไทย: รูปแบบ
พัฒนาการ และความเชื่อของคนไทย**. กรุงเทพฯ: ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ศิลปะ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สัมภาษณ์บุคคล

พระครูปริยัติพัชรกิจ. (๒๕๖๖). เจ้าอาวาสวัดศรีฐานปิยาราม ตำบลวังบาล อำเภอล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๒ มกราคม.

พระครูสิริพัชรมงคล. (๒๕๖๑). เจ้าอาวาสวัดศรีสุ่มังค์ ตำบลล่มเก่า อำเภอล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๘ สิงหาคม.

พระครูสิริพัชรโสภิต. (๒๕๖๑). เจ้าอาวาสวัดศรีสะอาด ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๙ มิถุนายน.

พระครูสิริพัชรากร. (๒๕๖๑). เจ้าอาวาสวัดศรีภูมิ ตำบลบ้านตัว อำเภอล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๙ มิถุนายน.

พระสมุห์ไพโรศาล ภทฺทมนี. (๒๕๖๑). เจ้าอาวาสวัดท่ากกแก ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๘ สิงหาคม.

พระอธิการสมศักดิ์ วชิรญาโณ. (๒๕๖๖). เจ้าอาวาสวัดทุ่งธงไชย ตำบลล่มเก่า อำเภอล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

อ่านชีวิต นายเชื้อ สนั่นเมือง (เพชรบูรณ์) (พ.ศ.๒๔๔๙-๒๕๓๓)

ผู้เขียน : รศ.ดร.จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ

อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้เขียนสอนรายวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมายาวนานนับ ๒๐ ปี นอกจากกิจกรรมการเรียนการสอนแล้ว ผู้เขียนยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับท้องถิ่นต่างๆ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาวเมืองเหนือตอนล่างอันประกอบไปด้วย จังหวัดทั้ง ๙ คือ พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ ตาก กำแพงเพชร พิจิตร นครสวรรค์ อุทัยธานี และเพชรบูรณ์

หนึ่งในกิจกรรมอันหลากหลายได้แก่โครงการท้องถิ่นศึกษา ซึ่งผู้เขียนเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา บุคคลสำคัญและอื่นๆ ของจังหวัดทั้ง ๙ โดยเฉพาะข้อมูลจากเอกสารท้องถิ่น ผลงานสำคัญของโครงการ คือ การจัดพิมพ์เผยแพร่บันทึกของคนท้องถิ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

จากการเก็บรวบรวมเอกสารท้องถิ่นของจังหวัดทั้ง ๙ ผู้เขียนได้มีโอกาสอ่านเอกสารสำคัญ คือ บรรดาหนังสืองานศพบุคคลสำคัญของแต่ละจังหวัดจำนวนมาก หนังสือประเภทนี้มีลักษณะเป็นบันทึกส่วนตัวเขียนโดยผู้วายชนม์เอง หรืออาจเป็นชีวประวัติที่เขียนโดยลูกหลานผู้เกี่ยวข้อง

เอกสารดังกล่าวมีประโยชน์อย่างมาก สำหรับการศึกษาศาสตร์ประวัติศาสตร์สังคมไทย ในระดับปัจเจกบุคคลเราสามารถมองเห็นวิถีคิด ระบบคุณค่า การให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ ของเจ้าของบันทึกในระดับสังคม เราได้เห็นภาพการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของยุคสมัยที่ท่านเหล่านั้นมีชีวิตอยู่ นับเป็นการเติมเต็มให้ชีวิตแก่ภาพที่ได้จากบันทึกของทางราชการ ด้วยปรากฏในบันทึกของหลวงนรัตถรักษา ขุนเพ่งลิมปะพันธุ์ และนายเชื้อ สนั่นเมือง เป็นต้น

เนื่องจากบทความของผู้เขียนตีพิมพ์ในวารสารของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ผู้เขียนจึงคัดเลือกเรื่องของนายเชื้อ สนั่นเมือง แห่งเพชรบูรณ์ มาทำการศึกษา ข้อมูลทั้งหมดนำมาจากบันทึกของพ่อ ซึ่งเป็นอัตประวัติของท่าน ตีพิมพ์ครั้งแรกในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พ.ศ. ๒๕๓๔ ตีพิมพ์ซ้ำในบันทึกของคนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยได้รับอนุญาตจากทางครอบครัว (รศ.พรรณี เหมือนวงศ์) ผู้เขียนใคร่ขอขอบพระคุณซ้ำอีกครั้งและสำหรับงานเขียนนี้ หากมีข้อบกพร่องใด ๆ ก็ขอภัยต่อทางครอบครัวไว้ ณ ที่นี้

หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายเชื้อ สนั่นเมือง ได้กล่าวสรุปประวัติของท่านไว้ว่า เป็นชีวิตที่น่าสนใจมาก คำกล่าวที่มีได้เกินจริงเลย เมื่ออ่านชีวิตของท่านอย่างละเอียดทั้งที่มีผู้กล่าวถึงและรวมทั้งที่ท่านเขียนไว้ด้วยตนเอง

ชีวิตของคนคนหนึ่งที่มีได้เกิดในตระกูลสูงส่ง พันฝ่าอุปสรรคชีวิตมาได้ด้วยคุณธรรมแห่งตน อุปการะเลี้ยงดูครอบครัวขนาดใหญ่ได้อย่างดี เป็นทั้งครู นักบริหาร นักการเมือง ผ่านเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองทั้งการปฏิวัติรัฐประหาร สงครามและความขัดแย้ง ตลอดจนยุคโชติช่วงชัชวาล เจริญวัยมาครบ ๘๔ ปี ชีวิตของเขาย่อมไม่ธรรมดาจริง ๆ

ครอบครัว

หากเปรียบเทียบกับชาวชนบทโดยทั่ว ๆ ไป นายเชื้อ สนั่นเมือง ถือกำเนิดมาในตระกูลชนชั้นนำของอำเภอบัวชุม (ขึ้นกับเพชรบูรณ์ในเวลานั้น ปัจจุบันขึ้นอยู่กับอำเภอย้ายบาคาล ลพบุรี) บิดามารดาของท่านมาจากชนชั้นปกครองระดับเจ้าเมือง หากแต่ชีวิตผันแปร เมื่อบิดาป่วยต้องลาออกจากราชการและถึงแก่กรรมในเวลาต่อมา

ท่านเล่าไว้เกี่ยวกับความลำบากของมารดาที่ต้องเลี้ยงดูบุตร-ธิดา ๖ ชีวิต โดยลำพังแต่สิ่งที่ทำให้ครอบครัวดำเนินชีวิตต่อไปได้คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่พี่น้อง พี่สาวพี่ชาย ช่วยแม่ทำนา ตัวท่านได้รับการอุปการะจากพี่ชายคนโตด้านการศึกษาทำให้ต้องจากครอบครัวที่วิเชียรบุรีมาอยู่ ณ ตัวเมืองเพชรบูรณ์ อันเป็นสถานที่ทำงานของพี่ชายคนโต การช่วยเหลือเกื้อกูลในหมู่ญาติโดยเฉพาะทางด้านการศึกษา นับเป็นคุณธรรมที่เราเห็นอยู่ได้โดยทั่วไปในครอบครัวไทย

เมื่อท่านเจริญวัย จบการศึกษา และสร้างครอบครัวของตนเอง ผู้เขียนคิดว่าท่านคงได้รับความประทับใจส่วนหนึ่งมาจากการตาของท่าน คือการแสวงหาผู้หญิงเก่งและแกร่งที่สามารถดูแลครอบครัวได้ ไม่แพ้ชาย คงเห็นได้จากคู่มือชีวิตของท่านมีพื้นฐานมาจากตระกูลดี มีการศึกษาร่วมสร้างครอบครัวขนาดใหญ่กับท่าน ที่ให้วัดจากจำนวน บุตรชาย ๔ คน ธิดา ๗ คน การดูแลครอบครัวที่ใหญ่ขนาดนี้ หากฝ่าย มารดามีได้เก่งและแกร่งจริง คงไม่สามารถนำพาสมาชิกในครอบครัว ทุกคนไปสู่การเป็นคนที่มีคุณภาพโดยเฉพาะด้านการศึกษา รวมทั้ง การดูแลครอบครัวในช่วงระยะเวลาที่หัวหน้าครอบครัวต้องจากไป โกลด้วยภาระหน้าที่การงาน

เนื่องจากผู้เขียนยังไม่มีโอกาสได้ข้อมูลเกี่ยวกับคู่มือชีวิตของท่านจากทางอื่น นอกจากที่ระบุไว้ในหนังสือของท่าน จากข้อมูลที่มีอยู่ทำให้ทราบว่าท่านสมรสกับธิดาของลูกผู้ดีมีตระกูลทัดเทียมกับท่าน นางสาววิเชียร สินธุโกมล เป็นธิดาของขุนรักษัรตนากร (เต๋ สินธุโกมล สรรพกร จังหวัดหล่มสัก) (ขณะนี้คืออำเภอลหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์) เข้าใจว่าภรรยาของท่านคงมาจากครอบครัวที่มีฐานะมั่นคง เธอได้รับการศึกษา และประกอบอาชีพเป็นครู

นับตั้งแต่เริ่มต้นชีวิตสมรส เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ระหว่างเวลา พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๙๘ ทั้งคู่มีบุตร - ธิดา รวม ๑๑ คน ใคร่ขอระบุนามพร้อมวุฒิการศึกษา เพื่อยืนยันว่าทั้งคู่ได้ช่วยกันอบรม เลี้ยงดูลูก ๆ ให้เป็นคนมีคุณภาพของสังคมจริง ๆ

๑. นายประชุม สนั่นเมือง ประกอบอาชีพอิสระ
๒. ด.ช.ปรีชา สนั่นเมือง ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๓ ขวบ
๓. นางสุซาดา พานิชกุล ค.บ.อาจารย์โรงเรียนมัธยมวัดบึงทอง
หลาง
๔. นางสดุติ บุญญพันธ์ ป.ม.กศ.บ. อาจารย์โรงเรียนวัดสังเวช
๕. นางฉวีวรรณ วรเพียร ค.บ. (จุฬาฯ) อาจารย์โรงเรียนมัธยม
วัดบึงทองหลาง
๖. รองศาสตราจารย์พรณี เหมือนวงศ์ วท.บ.พยาบาลสาธารณสุข
มหาวิทยาลัย
๗. นางศรีสมร ยอthesis กศ.บ.M.Ed (Copenhagen) เจ้าหน้าที่
ธนาคาร Den Danske Bank, Denmark
๘. ร.ต.ท. พรชัย สนั่นเมือง วศ.บ. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
พระนครเหนือ นักบินการบินไทย
๙. นายสมชาย สนั่นเมือง วิศวกรรมสำรวจ บธ.บ. มหาวิทยาลัย
สุโขทัย ธรรมธราชกองวางแผนโครงการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
๑๐. รองศาสตราจารย์ทันตแพทย์หญิง กอบกาญจน์ ทองประสม
วท.บ. (จุฬาฯ) (เกียรตินิยม) ทบ.(เกียรตินิยม) Master of Science
(Oral Medicine) University of London อาจารย์ภาควิชา
เวชศาสตร์ช่องปาก คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๑. น.ส.รจนา สนั่นเมือง บริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
ศศ.บ. (สังคมวิทยามนุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ยังมีข้อมูลบางประการที่ระบุถึงคุณสมบัติของคู่ชีวิต นอกจาก
ความเป็นครู แม่บ้าน แล้วภรรยาของท่านยังมีความสามารถพิเศษ
อีกหลายด้าน เช่น เป็นช่างทอผ้าเพื่อนำผ้ามาตัดเย็บให้แก่ลูกๆ เป็น
ช่างทำขนมให้ลูกนำไปขาย เป็นแม่ค้าซื้อ-ขายสินค้าอุปโภค-บริโภค
โดยเฉพาะในช่วงระยะเวลายากลำบากของครอบครัว ระหว่างการ
เดินทางไปทำหน้าที่ศึกษาธิการ ของจังหวัดลันซาง พ.ศ. ๒๔๘๖
นอกจากนี้เธอยังทำหน้าที่หัวหน้าครอบครัวดูแลลูกๆ เพียงลำพังที่
ลันซาง ระหว่างที่หัวหน้าครอบครัวเดินทางไปทำหน้าที่สมาชิกสภา
ผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๘๙

นับว่าน่าเสียดายที่ผู้เขียนรู้ข้อมูลน้อยมาก หากสมาชิก
ครอบครัวผู้ใดมีโอกาสได้อ่านบทความนี้ และจะกรุณากล่าวข้อมูล
เกี่ยวกับภรรยาของนายเชื้อ สนั่นเมือง มาให้แก่ผู้เขียนก็จะเป็น
พระคุณยิ่ง ผู้เขียนคาดเดาได้ว่าข้อมูลทางฝ่ายภรรยาคงช่วยสนับสนุน
คำกล่าวที่ว่า “เบื้องหลังความสำเร็จของบุรุษ ครึ่งหนึ่งมาจากสตรี
ผู้อยู่เคียงกาย”

การศึกษา

นายเชื้อ สนั่นเมือง นับว่าโชคดีที่เกิดมาในครอบครัวที่เห็นความสำคัญของการศึกษา พี่ชายของท่านก็ได้เล่าเรียนจนถึงระดับเข้ารับราชการ เป็นเสมียนทั้ง ๒ คน ตัวท่านเองเจริญวัยในช่วงที่บิดาถึงแก่กรรมไปแล้วแต่ด้วยการสนับสนุนของครอบครัว ท่านก็ได้รับการศึกษาไปตามระบบ โดยศึกษาระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษาที่เพชรบูรณ์ และเดินทางมาศึกษา ณ โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคมโลก จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๖๗

ต่อมาท่านสามารถสอบประโยคครูมูล นับเป็นจุดเริ่มต้นของการรับราชการครูครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๖๗ ณ โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคมโลก ดังจะได้กล่าวรายละเอียดในหัวข้อการทำงานต่อไป

ชีวิตด้านการศึกษาของนายเชื้อ สนั่นเมือง สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะของครอบครัวไทยหลายประการ

ประการแรก

ครอบครัวเกษตรกรโดยทั่วไปต้องพึ่งแรงงานสมาชิกในครอบครัวเป็นหลักแต่ก็ไม่เปิดโอกาสแก่ลูกชายที่เรียนเก่งหวัติ ใฝ่ใจด้านการศึกษาเล่าเรียนการที่ครอบครัวไทยมีแนวโน้มปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้ช้างเผือกมีโอกาสปรากฏตัวในสังคมไทย นายเชอมีได้อ้อวดตัวเองว่าเรียนเก่งหวัติ แต่จากการที่ท่านสอบประโยคครูประถมที่ผู้สอบต้องสมัครสอบวิชาชุดตามเกณฑ์ที่กำหนดได้เป็นที่ ๑ ของประเทศและได้รับรางวัลจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นเงิน ๖๐ บาทเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ สนับสนุนข้อสังเกตประการแรกของผู้เขียน

ประการต่อไป

ในยุคที่ความเจริญด้านการศึกษายังกระจุกตัวอยู่ ณ บริเวณศูนย์กลาง ผู้หวังความเจริญก้าวหน้าด้านนี้ย่อมพาตนเองมาสู่จุดที่ตนตั้งความหวังไว้ด้วยการเข้าระบบอุปถัมภ์ของพี่น้อง ญาติมิตร ดังที่นายเชอได้เล่าไว้เกี่ยวกับการจากบ้านทิวเขียรบุรี มาอาศัยอยู่กับพี่ชายที่ตัวเมืองเพชรบูรณ์ เพื่อเรียนหนังสือ ผู้เขียนรู้สึกประทับใจในข้อเขียนตรงนี้ จึงขอคัดลอกมาตรง ๆ

“การอยู่กับพี่ชายใหญ่ ๖ ปี นับว่ามีความสุข
ถึงแม้พี่จะเป็นคนขี้มั่งวดกวดขัน
แต่ก็มีความปรารถนาดีให้ตัวในทางดีงาม
ทั้งความประพฤติและการเล่าเรียน
พ่อต้องช่วยทำงานบ้าน นับแต่ห่าน้ำ
จากลำนํ้าป่าสักมาใช้สอยฤดูหนาวต้องช่วยปลูกผัก
หอม กระเทียม และตักนํ้ามารดผักตลอดฤดู
บางครั้งต้องออกไป ตกเบ็ด ลงเบ็ด หาปลามาช่วยครอบครัว
เพราะพี่มีเงินเดือนน้อย”

และเมื่อเดินทางไปสู่พิษณุโลกเพื่อเรียนต่อโรงเรียนประจำ
มณฑล ท่านก็ได้รับการอุปการะจากบรรดาญาติมิตรที่เป็นข้าราชการ
ชั้นผู้ใหญ่ประจำมณฑลหลายท่าน แนวปฏิบัติที่ผู้ใหญ่ให้ความอุปการะ
แก่เด็กต่างจังหวัดมาพักอาศัย เพื่อการศึกษาเล่าเรียน ยังมีอยู่ให้เห็น
แม้ในสังคมปัจจุบัน ด้วยโอกาสเช่นนี้ เราจึงได้เห็นคนสำคัญในสังคม
หลากหลายอาชีพ ล้วนมีผู้อุปการะเกื้อกูลในระยะเริ่มต้นของชีวิตโดย
เฉพาะด้านการศึกษา ดังกรณีของนายชวน หลีกภัย อดีตนายกรัฐมนตรี
เดินทางมาจากจังหวัดตรัง มาพักอาศัย ณ วัดแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ
เพื่อการศึกษาเล่าเรียน

ประการสุดท้าย ครอบครัวไทยส่งเสริมแนวปฏิบัติ “ส่งต่อ” หรืออาจเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า “Pay it forward” เมื่อครอบครัวเสียสละส่งเสียให้ได้เป็นหลักแล้ว พี่ก็ช่วยส่งเสียอุปการะน้องต่อ และส่งต่อ ๆ กัน ดังเช่นนายเชื้อ ได้เล่าไว้ว่าเมื่อเป็นครูแล้ว ก็นำน้องชายคนเล็กมาอยู่ด้วยที่พิษณุโลก เพื่อสนับสนุนให้เรียนต่อ นี่ก็เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกันอยู่ในครอบครัวไทย

การงาน-อาชีพ

ครู

ดังได้กล่าวมาบ้างแล้วว่าท่านเริ่มรับราชการครั้งแรกในตำแหน่งครู เมื่อวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ณ โรงเรียนประจําณชลพิษณุโลก ท่านเจริญก้าวหน้าในอาชีพนี้โดยลำดับ หลังจากสอบไล่ได้ประโยคครูประถมเป็นที่ ๑ ของประเทศ พ.ศ. ๒๔๗๐ เข้าใจว่ามีส่วนส่งเสริมให้ท่านไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดเพชรบูรณ์ พ.ศ. ๒๔๗๒ อันเป็นช่วงเวลาที่ท่านได้พบกับคู่ชีวิตของท่าน

ชีวิตครูของท่านเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งครูใหญ่มากโดยตลอดเข้าใจว่าส่วนหนึ่งมาจากความรู้ความสามารถทางด้านสติปัญญา เช่นการสอบชุดประโยคครูมัธยม (ป.ม.) ได้สำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว และอีกส่วนนั้นมาจากคุณธรรมประจำตนส่วนความขยันหมั่นเพียร ทุ่มเทให้กับงาน ดังเช่นท่านเล่าไว้ว่าช่วงระยะเวลาที่มีความสุขที่สุด คือการทำงานเป็นครูใหญ่โรงเรียนประจำจังหวัดหล่มสัก ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๓

ศึกษาริการจังหวัด

(ในเวลานั้น เรียกว่า ธรรมการจังหวัด)

ชีวิตการทำงานเปลี่ยนแปลงไปอีก เมื่อท่านสมัครสอบคัดเลือกเป็นธรรมการจังหวัดได้เป็นที่ ๒ ของผู้เข้าสอบทั้งหมดได้รับแต่งตั้งเป็นธรรมการจังหวัดเลย เมื่อ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔

จากผู้บริหารโรงเรียนกลายมาเป็นผู้บริหารการศึกษาขนาดใหญ่ท่านเล่าไว้ว่าได้มีผลงานสำคัญหลายเรื่อง เช่น อบรมส่งเสริมขวัญกำลังใจแก่บรรดาครูใหญ่ ในช่วงเวลายากลำบากเนื่องจากประเทศอยู่ในภาวะสงคราม ระงับการลาออกของครูเนื่องจากภาวะตื่นทองในขณะที่ครูลาออกเป็นจำนวนมากเพื่อไปกว้านซื้อทองจากชาวบ้าน เพื่อนำไปขายต่อ เช่นรับซื้อ ๒๕-๓๐ บาท นำไปขาย ๖๐ บาท เมื่อเปรียบเทียบกับเงินเดือนครู ๑๒-๑๖ บาท ทำให้เกิดการขาดแคลนครู ท่านแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการออกคำสั่งห้ามการลาออกก่อนได้รับอนุญาต มิฉะนั้นจะถูกไล่ออก ความเดือดร้อนทำให้แก้ไขสถานการณ์ไกล่เกลี่ยไปได้ นอกจากนี้ท่านยังเล็งถึงผลงานการจัดตั้งโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ การส่งเสริมการกสิพาทหาคูตามผลงานแล้วจะเห็นได้ว่าท่านขยันทำงาน

จากจังหวัดเลยท่านได้รับแต่งตั้งไป
เป็นกรรมการจังหวัดล้านช้างดังที่เคยกล่าว
มาแล้ว ท่านบันทึกอย่างละเอียดเกี่ยวกับความ
ยากลำบากของการเดินทางจากเลยไปล้านช้าง
ชีวิตการทำงานที่ยากลำบากของดินแดนที่ห่าง
ไกลความเจริญแถมยังอุดมไปด้วยมาเลเรีย

ช่วงเวลาการทำงานที่ล้านช้าง พ.ศ.
๒๔๘๖-๒๔๘๘ เข้าใจว่าท่านบริหารงานไปตาม
สภาพ มากกว่าการริเริ่มงานใหม่ดังที่เคยทำมา
เนื่องจากความขาดแคลนทางด้านต่าง ๆ ดังนั้น
ข้อมูลที่ท่านบันทึกไว้จึงเต็มไปด้วย เรื่องของ
สภาพบ้านเรือน ผู้คน ภูมิประเทศ การเดินทาง
ไปตรวจราชการยังอำเภอต่างๆ ของล้านช้าง
นับเป็นการให้ภาพชีวิตของสังคมท้องถิ่นแห่ง
ดินแดนล้านช้างที่ผู้เขียนยังไม่เคยพบว่ามีผู้ใด
บันทึกได้อย่างละเอียดเช่นนี้

นักการเมือง

จากชีวิตครูมาสู่นักบริหารการศึกษา ชีวิตก็พลิกผันอีกครั้ง เมื่อท่านได้รับการชักชวนให้เข้าสู่วิถีการเมือง ท่านเล่าไว้ว่าเหตุผลที่ตัดสินใจลาออกจากราชการ สมัครผู้แทน เนื่องจากเป็นช่องทางที่จะพาครอบครัวไปจากล้านช้าง ดินแดนแห่งความห่างไกลและอดอยาก ทางราชการก็ได้พิจารณาที่จะโยกย้ายให้

ท่านได้รับเลือกเป็นส.ส.เพชรบูรณ์ และได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ แต่นับว่าน่าเสียดายที่การเป็นเลขานุการรัฐมนตรีของท่านสั้นมาก เมื่อรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ แพ้โหวตในสภา ทำให้ต้องลาออก แต่สภาพการเป็น ส.ส. ยังคงดำรงอยู่ จนกระทั่งเกิดรัฐประหารเมื่อ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ รวมระยะเวลาที่ท่านเป็นผู้แทน ๑ ปี ๙ เดือน ๑๔ วัน

**จากบันทึกของท่าน ผู้เขียนมีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการเป็นผู้แทนราษฎรในเวลานั้น จึงอยากจะระบุไว้ ณ ที่นี้

ประการแรก การเป็นผู้แทนในเวลา
หากมี “เสียงดี” ย่อมเป็นอันหวังว่าจะได้
รับเลือก ต่างจากยุคสมัยหลังที่เสียงดีอาจจะ
ไม่เกี่ยวกับการได้คะแนนดี เพราะมีปัจจัย
แทรกซ้อน นายเชื้อระบุว่าหมดเงินไปประมาณ
๔-๕ พันบาท และ “ประชาชนไม่ได้เรียกร้อง
อะไรเลย” ท่านเพียงแต่ไปปรากฏตัว เยี่ยมเยียน
และกล่าวปราศรัย ช่างเป็นการเลือกผู้แทนที่
เรียบง่าย และไม่สิ้นเปลือง

ประการต่อไป ส.ส. เวลานั้นมีอิสระ
ในการโหวตตามเจตจำนงของตนในสภา ความ
เป็นอิสระเช่นนี้คงหาได้ยากขึ้นเรื่อยๆ ในยุค
ต่อมา

ประการสุดท้าย ท่านบ่นไว้ในบันทึก
ว่า การออกไปเยี่ยมประชาชนหลังจากปิดสมัย
ประชุม บางครั้งมีความรู้สึกคล้ายเป็นลูกหนี้
รายใหญ่ ยิ่งออกไปบ่อย ๆ เศรษฐกิจในครอบครัว
ก็ยิ่งแย่ด้วยเหตุผลเช่นนี้กระมัง ผู้แทนไทยยุค
สมัยจึงมีวิธีแก้ไขที่ทำให้เศรษฐกิจในครอบครัว
ไม่แย่ แลผมมีแต่เฟื่องฟู

ภายหลังสิ้นสุดบทบาททางการเมือง ท่านกลับเข้ารับราชการอีกครั้ง ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ มกราคม พ.ศ.๒๔๙๐

จากนั้นท่านก็เจริญก้าวหน้าในหน้าที่ราชการมาโดยลำดับ จากข้าราชการชั้นเอก ดำรงตำแหน่งศึกษาธิการจังหวัดใหญ่ ๆ เช่น อุบลราชธานี นครราชสีมา จนกระทั่งได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ตำแหน่งสุดท้ายก่อนการเกษียณอายุราชการ พ.ศ. ๒๕๑๐ คือ ผู้ตรวจราชการกระทรวง

ชีวชีวิตของการทำงานจากครูชั้นผู้น้อยจนเลื่อนเป็นผู้บริหารกระทรวงชั้นพิเศษ เรียกได้ว่าท่านทำงานเจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ ด้วยสติปัญญา ความสามารถ และคุณธรรมส่วนตน

แม้ภายหลังหมดหน้าที่ในส่วนราชการแล้ว ท่านยังมีงานอื่นๆ เช่นการเป็นกรรมการของคุรุสภา แสดงให้เห็นถึงการยอมรับจากสังคมว่าเสียดายที่บันทึกของท่านจบลงด้วยเหตุการณ์ในชีวิตช่วงเวลาประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ ก่อนการเกษียณอายุราชการประมาณ ๑๐ ปี และก่อนการถึงแก่กรรมของท่านกว่า ๓๐ ปี หากท่านสุขภาพแข็งแรงสามารถบันทึกเหตุการณ์ต่าง ๆ ไว้ได้ เราคงมีข้อมูลดี ๆ น่าสนใจเกี่ยวกับตัวท่าน ครอบครัว และบ้านเมือง ที่น่าสนใจอีกมาก

ผู้เขียนขอจบบทความนี้โดยนำข้อเขียนของนักการศึกษาสำคัญ ๒ คน ของเมืองไทย ที่เขียนถึงไว้ในหนังสืออนุสรณ์ฯ มาเสนอต่อผู้อ่าน เพื่อให้ท่านเข้าใจความเป็นคนสนั่นเมือง ของท่าน

“ท่านศึกษาเชื่อเป็นคนซื่อสัตย์ เป็นคนรักงาน เป็นคนกตัญญู
ท่านมักจะพูดถึงครูอาจารย์และผู้บังคับบัญชาเก่า ๆ
ที่อบรมสั่งสอนท่านมา แม้ขณะนั้นท่านเป็นศึกษาธิการจังหวัด
เป็นผู้บริหารแต่ผมก็คิดว่าท่านทำหน้าที่ “ครู” ไปพร้อม ๆ กัน
ท่านจะสอนผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน ทุกครั้งที่มีโอกาส
ท่านสอนพวกเราอย่างไร ท่านมักจะปฏิบัติอย่างนั้น
ท่านศึกษาเชื่อ สนั่นเมือง นั่นจึงเป็นปูชนียบุคคลโดยแท้”

ดร.จันทร์ ชุ่มเมืองปัก

“คุณเชื่อเป็นคนขยัน นอกจากจะทำงานในหน้าที่ให้ได้ผล เต็มเม็ดเต็มหน่วยแล้วท่านยังทุ่มเทให้แก่กิจกรรมลูกเสือ แม้แต่จะพ้นจากหน้าที่ทางราชการไปแล้ว คุณเชื่อยังสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรมลูกเสือเป็นบางครั้งคราว สำหรับงานทางวิชาการนั้นปรากฏว่าคุณเชื่อมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ ถึงแม้จะเป็นคนรุ่นเก่า คุณเชื่อก็มีความรู้ และความคิดทันสมัยสามารถร่วมงานทางวิชาการได้อย่างเต็มภาคภูมิเมื่อย้อนหลังถึงอดีตที่ผ่านมา ผมซาบซึ้งถึงผลงานที่คนรุ่นคุณเชื่อ ได้ทำไว้ให้แก่ระบบการศึกษา โดยเฉพาะตัวคุณเชื่อเอง ก็ได้มีส่วนในการผสมผสานความคิดเก่ากับความคิดใหม่ได้อย่างละมุนละม่อม คุณเชื่อมีส่วนในการระคับประคองให้ความเปลี่ยนแปลงขยายไปสู่ภูมิภาค ได้อย่างราบรื่น ถึงแม้จะมีความขัดแย้งกันบ้าง ท่านก็ช่วยขจัดปัดเป่าให้ได้ อย่างแนบเนียน”

ศ.ดร.ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์

บรรณานุกรม

จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (บก.) (๒๕๕๒). บันทึกของคนท้องถิ่น.

โครงการท้องถิ่นศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายเชื้อ สนั่นเมือง. ๔ กุมภาพันธ์

พ.ศ. ๒๕๓๔

รายงานการเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของ ๙ จังหวัด

ภาคเหนือตอนล่าง. โครงการท้องถิ่นศึกษา มหาวิทยาลัย

นเรศวร พ.ศ. ๒๕๓๘-๒๕๔๐

วัดไตรภูมิ

ผู้เขียน : อาจารย์ ดร.รักษนก สมศักดิ์, ประธานสาขาวิชาวิทยาศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ภูสุตา สืบสาคร และคณะ

วัดไตรภูมิ เป็นวัดเก่าแก่ของจังหวัดเพชรบูรณ์นับตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง ตั้งอยู่ใจกลางเมือง มีกำแพงเมืองก่อด้วยอิฐโดยรอบ เนื่องจากวัดไตรภูมิตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำป่าสัก ซึ่งเป็นแม่น้ำที่อยู่ตรงใจกลางเมือง จึงกลายเป็นศูนย์กลางในการสร้างกำแพงเมืองเพชรบูรณ์ ในสมัยอยุธยานับตั้งแต่นั้นมา และปัจจุบันวัดไตรภูมิตั้งอยู่เลขที่ ๑๑๐ ถนนเพชรรัตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ สังกัดคณะสงฆ์ มหานิกาย มีเนื้อที่ ๗ ไร่ ๓ งาน

วัดไตรภูมิแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเพชรบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ตามตำนานที่เล่าต่อ ๆ กันมาว่า ในระหว่างที่ชาวบ้านออกหาปลาตามลำน้ำป่าสักก็ได้พบพระพุทธรูปเก่าแก่องค์หนึ่ง ปางสมาธิเนื้อผิวสัมฤทธิ์ สมัยขอมหรือลพบุรีมีชื่อว่า “พระพุทธรมหารธรรมราชา” ที่ลำน้ำแห่งนี้ บริเวณหน้าวังมะขามแพญ จากนั้นชาวบ้านได้พากันอัญเชิญองค์พระมาประดิษฐานที่วัดไตรภูมิแห่งนี้ และในทุก ๆ ปี จะมีการจัดงานประเพณีอุ้มพระ “พุทธรมหารธรรมราชา” ลงสรงน้ำเป็นประจำทุกปี ตามตำนานความเชื่อของชาวบ้านที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงปัจจุบัน

ภายในวัดไตรภูมิมีโบราณสถานที่สำคัญ คือ โบสถ์โบราณ ตั้งอยู่ในลักษณะด้านหน้าหันเฉียงมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งแตกต่างจากโบสถ์ทั่วไปตรงที่โบสถ์ของวัดไตรภูมิจะหันหน้าไปทางแม่น้ำซึ่งอยู่ทางด้านประตูดุทิศตะวันออก ประตุดังกล่าวเป็นประตูที่ชาวบ้านขนศพออกไปเพื่อเผานอกเมือง หรือเรียกว่า “ประตูผี” โดยมีที่มาจากคติความเชื่อมาแต่โบราณว่า การสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเมืองต้องให้หันหน้าไปยันประตูผีไว้เพื่อป้องกันไม่ให้สิ่งอัปมงคลเข้ามาในเมือง

เจดีย์โบราณ

วัดไตรภูมิ มีเจดีย์โบราณที่แม้จะหักพังไปมากแล้ว แต่ก็ยังพอเหลือหลักฐานให้เห็นเป็นองค์เจดีย์ก่ออิฐถือปูน ยอดปราสาททรงเหลี่ยม ยอดมุมไม้สิบสองเป็นศิลปะสมัยอยุธยา ตั้งอยู่บริเวณด้านหลังโบสถ์ สอดคล้องจากหลักฐานที่ค้นพบทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่การสร้างกำแพงเมือง ทำให้ทราบได้ว่าเจดีย์ทรงปราสาทภายในวัดไตรภูมิแห่งนี้ เป็นโบราณสถานเก่าแกในสมัยอยุธยาตอนกลาง

กำแพงเมือง

กำแพงเมืองเพชรบูรณ์ได้สร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อประมาณ ๕๐๐ ปีที่แล้ว แนวคิดการสร้างกำแพงเมืองที่มั่นคงถาวรโดยการก่ออิฐถือปูนเริ่มมีขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง โดยกำแพงเมืองประกอบด้วยแนวกำแพงป้อมปราการ และประตูเมืองในแต่ละด้าน ซึ่งจะมีทั้งหมด ๔ ด้าน แต่ละด้านจะมีประตูที่มีความสำคัญตามการใช้สอยประกอบด้วย แนวกำแพงเมืองทั้ง ๔ ด้านมีป้อมปราการทั้ง ๔ มุม คือ ๑) ป้อมศาลหลักเมือง ๒) ป้อมถนนหลักเมือง ๓) ป้อมสนามชัย และ ๔) ป้อมศาลเจ้าแม่ ซึ่งป้อมปราการทั้ง ๔ นี้จะมีประตูอยู่กึ่งกลางกำแพงเมืองแต่ละด้านทั้ง ๔ ทิศ ได้แก่ ๑) ประตูโพธิ์เย็น ๒) ประตูดาว หรือประตูผี ๓) ประตูพระราชสรรค์ และ ๔) ประตูชุมพล

ประตู่ผี

วัดไตรภูมิไม่มีการประกอบพิธีกรรมการเผาศพ เนื่องจากวัดไตรภูมิเป็นวัดหลวง หากมีคนตาย ในบริเวณใกล้เคียงฝั่งแม่น้ำทางหน้าวัดไตรภูมิ ชาวบ้านก็จะนำศพออกไปเผาที่วัดโพธิ์เย็น ซึ่ง ในอดีตเรียกว่า “วัดศพ” โดยจะไม่มีการนำศพ ข้ามแม่น้ำเต็ดขาด ส่วนอีกฝั่งแม่น้ำทางด้าน การประปา หากมีคนตายชาวบ้านก็จะนำศพไป เผาที่วัดประตู่ดาว

“ประตู่ผี” เป็นประตูที่ใช้นำศพคนตายออกไป นอกเมือง และเป็นประตูที่กองทัพทหารจะใช้ในการ เดินทัพออกจากเมืองไปสู้รบในศึกสงคราม ตามความเชื่อเพื่อเป็นเคล็ดว่า “ทุกคนได้ตาย ไปหมดแล้วจึงสู้รบได้อย่างไม่ต้องกลัวตายอีก” ส่วนด้านที่อยู่ตรงกับประตูผีนั่น จะต้องเป็นที่ตั้ง ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญที่สุดของเมือง (นั่นก็คือ วัดไตรภูมิ ซึ่งมีโบสถ์หันหน้ายันประตูผี) เพื่อ เป็นการป้องกันยันไม่ให้สิ่งชั่วร้าย หรือสิ่งที่เป็น อับมงคลเข้ามาในเมืองได้ ส่วนประตูเมืองหลัก ที่ถือเป็นด้านหน้าของเมือง คือ ประตูชุมพลเป็น ป้อมประตูที่อยู่ทางทิศตะวันตก หันหน้าไปยัง บริเวณตัวเมืองเพชรบูรณ์เดิมตั้งแต่สมัยสุโขทัย

หลวงพ่อใหญ่

พระประธานภายในโบสถ์วัดไตรภูมิ ชาวบ้านต่างพากันเรียกว่า “หลวงพ่อใหญ่” เป็นพระพุทธรูปโบราณ ปั้นโดยช่างเพชรบูรณ์ หรือช่างปั้นชาวบ้านที่ร่วมมือกันปั้นองค์พระขึ้นมา ศิลปะการปั้นแบบชาวบ้านนั้นเนื้อปูนปั้นจะมีลักษณะหยาบ ไม่ละเอียดสวยงามวิจิตรบรรจงเท่ากับช่างสกุลช่าง ซึ่งมีวิธีการทำปูนปั้น โดยใช้ก้อนหินเผาไฟ เพื่อให้ได้ซีเมนต์จากหินผสมกับเปลือก หอย และทราย ปูนที่ได้จะมีลักษณะเนื้อละเอียด เป็นสีขาว แสดงถึงความละเอียด ประณีต พิถีพิถันของช่างสกุลช่างที่ถือว่าเป็นผู้มีบารมีในการสร้างองค์พระพุทธรูป

พระพุทธรูปโบราณ

ภายในวัดไตรภูมิมีพระพุทธรูปโบราณ เป็นพระพุทธรูปปางยืนศิลปะสมัยอยุธยา ทรงเครื่องน้อย ประดิษฐานอยู่บนศาลาการเปรียญ สันนิษฐานว่า เป็นพระพุทธรูปรุ่นเดียวกันกับวัดช้างเผือก ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์

ตำนานอุ้มพระดำน้ำ

วัดไตรภูมิเป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธรมหาธรรมราชา” พระคู่บ้านคู่เมืองเพชรบูรณ์มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ตามประวัติศาสตร์ที่เล่าสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนว่า ประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ ปี ที่ผ่านมามีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งออกหาปลาในลำน้ำป่าสัก อยู่มาวันหนึ่งชาวบ้านก็ได้ออกไปหาปลาตามปกติ และได้เกิดเหตุการณ์ประหลาดขึ้น ตั้งแต่เช้าถึงบ่ายไม่มีใครจับปลา และสัตว์น้ำอื่นๆ ได้เลยแม้สักตัวเดียวคล้ายกับว่าใต้พื้นน้ำไม่มีสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่เลย สร้างความงุนงงแก่พวกเขาเป็นอย่างมาก ต่างพากันนั่งปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรดีเมื่อหาปลาไม่ได้ ในระหว่างที่ชาวบ้านกำลังปรึกษากันอยู่นั้น บริเวณหน้าวังมะขามแพ็บ ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเพชรบูรณ์ เกิดกระแสน้ำในแม่น้ำได้หยุดไหลนิ่งสงบ แล้วกลายเป็นวังน้ำวนใหญ่และลึกมากยิ่งขึ้น ชาวบ้านต่างมองดูด้วยความมึนงง ไม่สามารถหาคำตอบได้ว่าเกิดอะไรขึ้น

เหตุการณ์ดำเนินต่อไปจนกระทั่งกระแสน้ำวนนั้นเริ่มคืนสู่สภาพเดิมและดูดเอาพระพุทธรูปองค์หนึ่งลอยขึ้นมาจากใต้พื้นน้ำและลอยขึ้นมายู่เหนือผิวน้ำในลักษณะอาการดำผุดดำว่ายอยู่ตลอดเวลา เหมือนอาการของเด็ก ๆ ที่กำลังเล่นน้ำ ชาวบ้านกลุ่มนั้นได้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์จึงได้ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปองค์นี้ขึ้นฝั่ง และอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิแห่งนี้จนถึงปัจจุบัน

ในปีต่อมา เมื่อถึงเทศกาลสารทไทย พระพุทธรูปองค์นี้ได้หายไปอย่างไร้ร่องรอย ชาวบ้านได้ออกตามหากันจ้าละหวั่น แล้วในที่สุด ก็ไปพบพระพุทธรูปบริเวณที่พบองค์พระครั้งแรกที่วังมะขามแพบในลักษณะอาการเดิม คือ กำลังดำผุดดำว่ายอยู่กลางลำน้ำ และชาวบ้าน ก็ได้พากันอัญเชิญ องค์พระกลับมาประดิษฐาน ที่วัดไตรภูมิอีกครั้ง ในปีต่อมาชาวบ้านจึงจัด ประเพณีอุ้มพระดำน้ำขึ้นและได้ปฏิบัติเช่นนี้ เป็นประจำทุก ๆ ปี จนกลายเป็นที่มาของ ประเพณีอุ้มพระดำน้ำที่ได้สืบทอด สืบสาน กันจนถึงปัจจุบัน

โดยพิธีกรรมเริ่มจากการถวายภัตตาหาร เข้าแก่พระภิกษุสงฆ์ และเจ้าเมืองเพชรบูรณ์ พร้อมด้วยข้าราชการ นิสิตนักศึกษา พ่อค้า ประชาชน และ คหบดีชาวจังหวัดเพชรบูรณ์ได้ ร่วมกันอัญเชิญพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์นี้ไป ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำที่วังมะขามแพบ หรือ บริเวณหน้าวัดโบสถ์ชนะมารเป็นประจำทุกปี

ชาวเพชรบูรณ์ต่างมีความเชื่อกันว่า มีเทพสิงสถิตย์อยู่ในองค์พระพุทธรธรรมราชา ซึ่งสร้างในยุคสมัยลพบุรี ต่อมาเมื่อกรุงสุโขทัยแผ่อำนาจขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง “พระพุทธรธรรมราชา” ได้ถูกอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ที่กรุงสุโขทัย จนถึงสมัยพระมหาธรรมราชาลิไท (กษัตริย์องค์ที่ ๖ ในราชวงศ์พระร่วง) เป็นช่วงที่จังหวัดเพชรบูรณ์เว้นว่างจากผู้ครองนคร (หรือเจ้าเมือง) จึงโปรดให้ออกญาศรีเพชรรัตนานคราภิบาลมาเป็นเจ้าครองเมืองเพชรบูรณ์ ขึ้นตรงต่อกรุงสุโขทัย พร้อมได้พระราชทานพระพุทธรูป “พระพุทธรธรรมราชา” เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองโดยมีพระกระแสรับสั่งไว้ว่า ให้มาทางลำน้ำ หากแควที่ใดก็ให้สร้างวัดขึ้นใหม่ให้เป็นທີ່ประดิษฐานองค์พระ เมื่อเดินทางมาถึงเมืองเพชรบูรณ์มีดำริจะนำ “พระพุทธรธรรมราชา” ประดิษฐาน ที่วัดมหาธาตุ แต่เนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการขัดต่อพระบรมราชโองการจึงสร้างวัดขึ้นใหม่ และตั้งชื่อว่า “วัดไตรภูมิ” เพื่อเฉลิมพระเกียรติแก่พระร่วงที่ได้พระราชนิพนธ์ เรื่องไตรภูมิพระร่วง พร้อมกับอัญเชิญองค์พระขึ้นประดิษฐานไว้ ณ วัดไตรภูมิ

ส่วนความเชื่ออีกด้านหนึ่งเชื่อกันว่า “พ่อขุนผาเมือง” เจ้าเมืองราดได้รับพระราชทาน จาก “พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗” กษัตริย์นครธม ผู้เป็นพ่อตา ให้อันเชิญองค์พระพุทธรมหาธรรม-ราชา ไปประดิษฐานไว้เป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ภายหลังอภิเษกสมรสกับ “พระนางสิงขรมหา-เทวี” ราชธิดา แต่หลังจาก “พ่อขุนผาเมือง” ร่วมกับ “พ่อขุนบางกลางหาว” เจ้าเมืองบางยาง ซึ่งเป็นพระสหายยกทัพเข้ายึดครองกรุงสุโขทัย ไว้ได้ พ่อขุนผาเมืองจึงยกเมืองให้กับพระสหาย ปกครอง จึงทำให้ “พระนางสิงขรมหาเทวี” โกรธแค้นและได้เผาเมืองราด จากนั้นพระนาง ได้โดดลงแม่น้ำป่าสักปลงพระชนม์ชีพ เหล่า เสนาอำมาตย์ได้พากันอัญเชิญพระพุทธรมหา-ธรรมราชาลงแพล่องไปตามแม่น้ำป่าสักเพื่อหนี เพลวเพลิง แต่เนื่องจากแม่น้ำป่าสักมีความคด เคี้ยวเขี้ยวและกรากทำให้แพอัญเชิญองค์พระ แตก เป็นเหตุให้องค์พระพุทธรมหาธรรมราชา จมลงสู่แม่น้ำ กระทั่งต่อมากลุ่มชาวบ้านหาปลา ได้ไปพบองค์พระที่วังมะขามแพบตาม ตำนาน เล่าขานไว้

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ

วัดไตรภูมิ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญในงานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ โดยมีการอัญเชิญพระพุทธรูปรามราช ที่ประดิษฐานอยู่ภายในมณฑปของวัดไตรภูมิ เพื่อประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำ ซึ่งจัดขึ้นในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุก ๆ ปี เป็นงานประเพณีเก่าแก่ของจังหวัดเพชรบูรณ์ และนับเป็นประเพณีที่มีความแปลกแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งไม่มีที่ไหนในโลก ประเพณี “อุ้มพระดำน้ำ” จึงนับว่าเป็นประเพณีหนึ่งเดียวในโลกนอกจากมีเรื่องราวเชิงอิทธิปาฏิหาริย์เข้าไปผูกพันแล้ว ยังนับเป็น “มรดกทางวัฒนธรรม” ที่แฝงไว้ด้วยภูมิปัญญา ท้องถิ่นเพชรบูรณ์ โดยบรรพบุรุษได้นำความเชื่อและความศรัทธาจากชาวบ้านที่มีต่อพุทธศาสนา และองค์พระพุทธรูปรามราช มาบอกกล่าวเพื่อให้ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาแม่น้ำลำคลองต่อไป

ในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี เจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ พร้อมด้วยพ่อค้า คหบดี และประชาชนจะต้องร่วมกันอัญเชิญองค์พระพุทธรูปรามราชไปประกอบพิธี “อุ้มพระดำน้ำ” ณ บริเวณวังมะขามแพบ ซึ่งได้สืบทอดมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยมีข้อกำหนดว่า ผู้ที่จะอุ้มพระดำน้ำได้นั้น จะต้องเป็นเจ้าเมือง หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์คนเดียวเท่านั้น เนื่องจากมีตำแหน่งเทียบเท่ากับเจ้าเมืองในสมัยโบราณ ซึ่งจะทำให้ผู้อื่นกระทำแทนมิได้ และหลังจากการประกอบพิธีกรรมแล้วชาวบ้านเชื่อกันว่า องค์พระจะไม่หาย ไปดำน้ำเอง ฝนก็จะตกต้องตามฤดูกาล บ้านเมือง

ก็จะมีแต่ความสงบสุข ร่มเย็น พืชผลอุดมสมบูรณ์ พระพุทธรูปที่อัญเชิญ
ประกอบพิธีอุ้มพระดำน้ำเป็นองค์ “พระพุทธรมหาธรรมราชา” พระพุทธร
รูปปางสมาธิ ศิลปะสมัยลพบุรี หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง
๑๓ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว ไม่มีฐาน พุทธลักษณะเป็นทรงเทริด พระพักตร์
กว้าง พระโอษฐ์แบะ พระหนูป้าน พระกรณยาวย้อยจนจรดพระอังสา
ที่พระเศียรทรงเครื่องขฎาเทริด หรือมีกระบังหน้าทรงสร้อยพระศอ
พาหุรัด และประคตเป็นลวดลายงดงามยิ่ง

ในพิธีอุ้มพระดำน้ำจะมีผู้ทำหน้าที่อุ้มพระดำน้ำ ประกอบด้วย
กรมเวียง กรมวัง กรมคลัง กรมนา และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์
ยืนตรงกลางประรำพิธีกลางน้ำ อุ้มพระดำน้ำ เพียง ๒ ทิศ ทิศละ ๓ ครั้ง
คือ หันหน้าทวนน้ำ (ทิศเหนือ) และหันหน้าตามน้ำ (ทิศใต้) ทิศละ ๓
ครั้ง แสดงถึงการให้ความสำคัญกับแม่น้ำของชาวบ้าน และปริมาณ
น้ำที่เป็นปัจจัยสำคัญในการทำมาหากินในชีวิตประจำวัน หลังจาก
เสร็จพิธีดำน้ำ จะมีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมีปฏิสัมพันธ์ทาง
สังคมของชาวบ้าน เช่น การโยนข้าวต้มลูกโยน และผลไม้ในพิธีให้
กับชาวบ้านที่เข้าร่วมพิธีสองฟากฝั่งแม่น้ำป่าสักระหว่างขบวนเรือ
ที่แห่ไปร่วมพิธีเป็นคติคำสอนให้รู้จักการพึ่งพาและรู้จักการแบ่งปัน
กันในงานประเพณีดังกล่าว จะมีการแข่งเรือทวนน้ำระหว่างชาวบ้าน
หมู่บ้านต่าง ๆ ในลำนํ้าป่าสัก เพื่อเป็นการฝึกการทำงานเป็นทีม รู้จัก
แบ่งหน้าที่กันทำงาน และสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

บรรณานุกรม

ณัฏศรี สวัสดิวัตน์, ม.ร.ว. (๒๕๕๘) **ประเพณีอุ้มพระดำน้ำเพชรบูรณ์..**

ไทยรัฐออนไลน์. สืบค้นเมื่อ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๕๙ จาก :

<https://www.thairath.co.th>

วิศัลย์ โฆษิตานนท์ (๒๕๕๘). **มหัศจรรย์เพชรบูรณ์** (Unseen Phet chabun). กรุงเทพฯ : ทริปเปิล ปี เฟส.

วิศัลย์ โฆษิตานนท์. ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบูรณ์ ให้สัมภาษณ์, วันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๙.

ภูสุตา สืบสาคร ผู้สัมภาษณ์. ประวัติวัดไตรภูมิ. หอภูมิปัญญาและวิถีชาวบ้านเพชรบูรณ์.

ประเพณีอุ้มพระดำน้ำ <https://paikondieow.com>

ภาษาพื้นถิ่น บ้านนาตะกุด

ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้เขียน : อาจารย์สมศักดิ์ ภูพรายงาม

อาจารย์ประจำสาขาวิชานาฏศิลป์และศิลปะการแสดง

นางสาวปวีณา บัวบาง เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

นางสาวสุพิชญา พูนมี เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

อำเภอศรีเทพมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบ็ง หรือไทย
เทิง อพยพเข้ามาตั้งรกรากถิ่นฐานอยู่อาศัยที่
มีภาษาซึ่งใช้ภาษาล้านไทยเบ็งหรือไทยเทิงในการ
สื่อสารพูดคุยกันภายในชุมชนที่มีเอกลักษณ์
ทางภาษาที่แตกต่างจากกลุ่มชนอื่นเป็นกลุ่มที่ใช้
ภาษาไทยภาคกลางเพี้ยน เหน่อ น้ำเสียงหัว สั้น
ภาษาพูดนิยมลงท้ายประโยคด้วยคำว่า “เบ็ง”
หรือ “เทิง” ชาวไทยเบ็ง หรือชาวไทยเทิง เป็น
กลุ่มชนกลุ่มหนึ่งที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณลุ่ม
แม่น้ำลพบุรีและลุ่มแม่น้ำป่าสักและกระจัด
กระจายอยู่ในหลายจังหวัด ได้แก่ ลพบุรี สระบุรี
เพชรบูรณ์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา
เป็นต้น มีหลักฐานยืนยันว่า มีการตั้งถิ่นฐานตั้ง
แต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย

มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น งดงามทั้งในแง่ของคติความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาและการละเล่น ตลอดจนวัฒนธรรมทางสังคมอื่น ๆ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก ได้ทำการศึกษาสืบค้นวัฒนธรรมพื้นบ้านนาตะกรุด โดยแบ่งหมวดหมู่ของการศึกษาด้านวัฒนธรรมเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมทางสังคมและความเป็นอยู่ ด้านวัฒนธรรมคติความเชื่อ ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญาการละเล่นพื้นบ้าน พบว่าชุมชนนาตะกรุดซึ่งตั้งอยู่บนที่ลุ่มแม่น้ำป่าสักต่อจากกลุ่มน้ำลพบุรี เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่อพยพมาจากจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดลพบุรี เป็นชุมชนหนึ่งที่สืบทอดเชื้อสายมาจากชาวไทยเบิ้งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมตามแบบชาวไทยเบิ้งในอดีตและมีการสืบทอดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมายาวนาน แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลง สังคมก็มีการเปลี่ยนไปตามยุคสมัย สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมที่เคยสืบทอดวัฒนธรรมกันมายาวนานอย่างงดงามมีแนวโน้มที่จะเสื่อมสลายลงตามกาลเวลา (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ๒๕๓๔ :๓ - ๕)

ลักษณะเฉพาะของภาษาไทยเบ๊จึงคือเป็นภาษาที่เหมือนกับภาษาไทยภาคกลางแต่มีคำลงท้ายประโยคเป็นลักษณะเฉพาะท้องถิ่น มีหน่วยเสียงพยัญชนะ ๒๑ หน่วยเสียง เสียงสระ ๑๘ หน่วยเสียง และเสียงวรรณยุกต์ ๕ หน่วยเสียง การอธิบายหน่วยเสียงต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยเสียงพยัญชนะและหน่วยเสียงสระได้อาศัยวิธีการวิเคราะห์ตามแนวภาษาศาสตร์

หน่วยเสียงพยัญชนะมี ๒๑ หน่วยเสียง ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ พยัญชนะระเบิดและพยัญชนะกัก ได้แก่ ป ต จ ก อ

พ(ผ) ท(ถ) ช(ฌ) ค(ข) บ ด

กลุ่มที่ ๒ พยัญชนะนาสิก ได้แก่ ม น ง

กลุ่มที่ ๓ พยัญชนะข้าง ได้แก่ ล

กลุ่มที่ ๔ พยัญชนะร้าว ได้แก่ ร (ชาวไทยเบ๊สามารถออกเสียง ร ได้ชัดเจนมาก)

กลุ่มที่ ๕ พยัญชนะแทรก ได้แก่ ฟ(ฝ) ฮ(ห) ซ(ส)

กลุ่มที่ ๖ พยัญชนะครึ่งสระ ได้แก่ ย ว

หน่วยเสียงสระมี ๒๑ หน่วยเสียง ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ สระเดี่ยว มีทั้งสระเสียงสั้นและสระเสียงยาวรวม ๑๘ หน่วยเสียง คือ อะ อา อิ อี อื อู อุเอะ เอ แอะ แอ เออะ เออ โอะ โอ เออะ ออ

กลุ่มที่ ๒ สระประสมมี ๓ หน่วยเสียง มีเสียงย่อยหน่วยละ ๒ เสียง เป็นสระเสียงสั้นและยาว คือ

หน่วยประสม เอีย มีเสียงย่อย คือ เอียะ เอีย

หน่วยประสม เอือ มีเสียงย่อย คือ เอือะ เอือ

หน่วยประสม อัว มีเสียงย่อย คือ อัวะ อัว

หน่วยเสียงวรรณยุกต์ มีหน่วยเสียงที่แตกต่างกัน ๕ หน่วย เสียง ได้แก่ เสียงสามัญ เสียงเอก เสียงโท เสียงตรี และเสียงจัตวา แต่ชาวไทยเบิ้งออกเสียงสูงต่ำต่างจากการออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยภาคกลางเป็นลักษณะของเสียงเหนือซึ่งถ้าจะนำมาเปรียบเทียบกับ การออกเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยภาคกลางแล้วเสียงที่ แตกต่างกันจะมีดังนี้

ภาษาไทยเบิ้ง

เสียงวรรณยุกต์ตรี (จิบ)

เสียงวรรณยุกต์โท (น้ำ, ไม่)

เสียงวรรณยุกต์เอก (ฝน)

ภาษาไทยภาคกลาง

เสียงวรรณยุกต์เอก (สิบ)

เสียงวรรณยุกต์ตรี (น้ำ, ไม่)

เสียงวรรณยุกต์จัตวา (ฝน)

หมวด ก

กะหมวง	ภาชนะสำหรับใส่ปลา
กะป๋อง	ถังน้ำ
กาด	(คำกริยา) หั่น (หั่นประเภทผัก)
กะเตี๋ย	(คำกริยา) กระโดดขาเดียว
กะบม	(คำกริยา) เอามือดันกันบุคคลที่ขึ้นที่สูง เช่น ขึ้นต้นไม้
กระเดียด	ใช้ตะโพกและมือถือของหนักไว้ข้างเอว
โก้งโค้ง	ยืนอยู่แล้วกลับตัวและหัวถึงพื้น
กรอก	ชอย หรือทางเดินแคบ ๆ
กระโตกกระเดก	กริยาแข่งกระด้าง
กระเถิบ	ขยับ (ขยับเข้ามาใกล้ ๆ)
ก่อกัน	เริ่มต้น ตั้งต้น หรือเริ่มทำงานครั้งแรก
แก้ม	เอา มีส่วนร่วม
กับจั่ววด	ไม่ซัด
กับแจ็ด	ไม่ซัด

หมวด ข

ชะเหนอก	คั้นก้นน้ำซึ่งทำขึ้นชั่วคราว
ชะหยืด	กลัว (กลัวเกี่ยวกับความสูง)
ชะหย่อน	การหามของหน้าแล้วเดินเร็วเป็นจังหวะ
ชีสีก	น้ำคล้ำ

จี๊ด	โกหก
แยะ	แคะ (คำกริยา)
ขอเดັง	ขอบ้าง
แยงขน	ขนลุก

หมวด ค

คดข้าว	ตักข้าวออกจากหม้อใส่จาน
ค้ำน้ำ	ตั้งหม้อต้มน้ำ
ค้ำหม้อข้าว	ตั้งหม้อข้าวบนเตาเพื่อหุงข้าว
ค้อยค้อย	เบาเบา

หมวด ง

โห่งย	ล้มลง (คำกริยา) ตั้งสิ่งของไว้แล้วของล้ม
-------	--

หมวด จ

จุ่น	งานมาก เช่น มีงานทำหลายงานขณะเดียวกัน
จึกกะแร้	รักแร้
จึกกะลีน	ขยี้แหยง
จึกกะเตียม	จึกกะจี้
โจ้งเล้ง	รสชาติของอาหารไม่เข้มข้น
เจิ่น	เปลี่ยนทิศทาง (กริยา) ขว้างสิ่งของ
จก	ล้วง หรือ จับ (เช่น จกฉลาก)

หมวด ฉ

เฉด คำที่ใช้ไล่สุนัข

หมวด ช

ชง คล้าย ๆ เช่น ชงเหมือนจะมีอาการเป็นไข้
ชีก ขึ้น (ใช้เรียกการผ่าผลไม้เป็นชิ้น)
ชอก ทางเดินแคบ ๆ ลงแม่น้ำหรือลำคลอง
ช็อกแซ็ก แอบรู้ แอบเห็น
เชี่ยม ทำให้ปลายแหลม เช่น เชียดินสอ
เซา ค่อยยังชั่ว เบาลง

หมวด ฐ

ฐาน ส้วมของพระสงฆ์

หมวด ด

ดะ กัน (กริยา) การป้องกันตัว
ได้ คำลงท้าย คำบอกเล่า เช่น ไปโน่นได้
ด้อย ก้มเดินย่อง เดินช้า เพื่อแอบไป
เดิน ลานกว้าง เช่น ลานบ้าน ลานวัด
ด็อก คำลงท้ายคำปฏิเสธ เช่น ไม่มีด็อก
เด้อ คำลงท้ายคำกล่าวลา เช่น ไปแล้วเด้อ
दैง บ้าง

หมวด ต

ตะกุง	กอดคอด้านหลัง เช่น ตะกุงเต็ก เอาคนขี่หลัง
ตลกหลุม	(หลุมเล็กกลางทุ่ง)
ต่าว	บอกย้าเพื่อความแน่นอน สง่ข่าว
ตื้น	ทุ่ หรือไม่แหลม
ต้อย	ใช้ป้ายของกินขึ้นมากิน (ใช้นิ้วชี้ป้าย)
ตึง	อาการบวม
ต่อน	ขึ้น (ประเภทขึ้นเนื้อ)
โต้งโมง	โต ใหญ่
เตลิด	เลย เช่น เดินเตลิดบ้าน (เดินเลยบ้าน)
ตอมะแน็ด	ต่อแหล
ตื้อกัน	เท่ากัน เสมอกัน (การเปรียบเทียบ)
ตกกะใจ	ตกใจ
ตกละโลก	ตกโคลนซึ่งมีน้ำแฉะขึ้น
ตกคลัก	ปลาตกคลัก (ปลาอาศัยอยู่ในที่ที่มีน้ำน้อย)

หมวด ถ

ถมถืด	มากมาย (เช่น มีถมถืด)
-------	-----------------------

หมวด ท

ที่ไ้อ์	ที่สุดท้าย
ที่โหล่	ที่สุดท้าย
ที่โป่	ที่สุดท้าย
เทิน	วางไว้ข้างบน

หมวด น

นั่งสอ	เด็กนั่งฟังผู้ใหญ่คุยกัน
หน่อไม้ส้ม	หน่อไม้ดอง

หมวด บ

บ้านเอง	บ้านของเรา บ้านฉัน
บ่อง	เจาะให้เป็นรูเล็กรูใหญ่รูยาว ผ่า
เบ้ง	บ้าง (ของสิ่งของ) ขอบ้าง
เบีย	เป็นคำตัดพ้อ หรือ ท้อถอย อุทาน “ว้า...”
บ็อก	ห้องส้วม
บวก	แอ่งน้ำที่มีน้ำอยู่เล็กน้อย เช่น ปลาอยู่ในบวก

หมวด ป

ปาหะ	ปลื๊กเวลา
ปาด	หั่น (หั่นเนื้อหมู เนื้อไก่ เนื้อปลา)
ป้าง	หนังสือ
ป้างหนึ่งหัว	หนังสือหนึ่งเล่ม
เปีย	คำอุทาน (เป็นคำท้อถอย)
ไปกะไร	ไปไหน ไปทำอะไร
ไปหย่องดู	ไปแอบดู
ป้อล่อ	โผล่ (เช่น โผล่หัวป้อล่อ)
ปะเหลาะ	ปลอมโยน ปลอบใจ

หมวด พ

พ่อแก่	คุณตา
พูดเดิม	การพูดนินทาผู้อื่น
พิลึกพิลื้อ	มากมาย

หมวด ม

มะแว้ง	มะเขือพวง
มุ่นของไว้	ซ้อนของไว้
มุบโหม่	ผลุบโผล่
โหม้ม	กินอาหารคำโต ๆ
มอด	ลอด เช่น มอดไปได้โต๊ะ
แม่แก่	คุณยาย
ไม้แก้งกัน	ไม้เซ็ดกัน (ใช้ไม้แทนกระดาษชำระ)
ไม่สว่าง	ไม่สบาย หรือรู้สึกมีอาการไม่สบาย
ไม่ส้านตसानะ	ไม่ละเอียดยถั่ว
ไม่แจ่ม	ไม่ชัดเจน
เมาะ	พุบ เช่น คุณง่วงก็เมาะลงที่ตัวฉันสิ

หมวด ย

หย่าย	ไม่เชื่อหรือไม่แน่ใจกับคำบอกเล่า
แยงไฟฉาย	ส่องไฟฉาย
ยืมแป๊ะหัว	ยืมแฉ่ง
ยอดสะหมิด	ยอดต้นไม้ที่สูงที่สุดหรือสูงมาก

หมวด ร

ระหูด

ได้ทั้งหมด หรือ ได้ทุกอย่าง

ระวังโห่งย

ระวังลัม

หมวด ล

หลั่น

หลาน (เด็ก ๆ ใช้พูดแทนตัวเองกับ ลุง ป้า
น้ำ อา)

ลิเหลอ

อ้างว้าง หรือ ว้าเหว่ หน้าเต๋อตำ

ละเหลย

ทะลิ่ง หรือ มากเกินไป

หมวด ว

เหว่ย

คำลงท้ายคำนาม (มีของไม้เหว่ย) ละ

เหวี่ยง

ขว้าง

ไว้อ้อ

ไว้อ้อย

เว็ด

ห้องส้วม

หมวด ส

เสียบท้อง

อาการปวดท้อง

สาระดอง

สอตส่อง หรือ สอตแนม

สุ่มป่า

เผาป่า

สมเพด

สงสาร

หมวด ห

หัวขี้แต่	ดินที่เป็นก้อนเล็ก ๆ สูงเท่าพื้นที่ในท้องนา ขี้ไถ(ก้อนดิน)
หัวไม่กรงฟ้า	คนเกียจคร้านนอนไม่ยอมลุกขึ้น
เหื่อ	เหงื่อ

หมวด อ

อ้าว.....อ้าว	ออกเสียงไล่ไก่
เอิ้น	เรียก
เอื้อยเตื้อย	เซื่องช้า อ้อยอิ่ง / อาการคนขี้เกียจ
ไ้อ์เนร	เด็กผู้ชาย
อินาง	เด็กผู้หญิง

จากตัวอย่างคำศัพท์ภาษาถิ่นในชุมชนที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งเป็นภาษาย่อยที่ใช้พูดคุยสื่อสารกันภายในชุมชน เกิดจากการใช้ภาษาเพื่อการสื่อความหมายความเข้าใจกันระหว่างผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น ๆ การใช้คำ ภาษาถิ่น เป็นภาษาที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งถ้อยคำที่ทำให้เราทราบถึงความเป็นมาของภาษาถิ่นจน ทำให้เห็นความสำคัญของภาษา และเกิดความรู้สึกรักหวงแหนภาษานั้นไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไปในอนาคต และสมควรที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่คู่ชุมชนสืบไป

บรรณานุกรม

- ปรุงศรี กลิ่นเทศ. (๒๕๖๔). อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๒๑๒ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.
- ปอน สีชุมพร. (๒๕๖๔). อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๓ หมู่ ๑๕
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.
- เปรี้ยว บัวกล้า. (๒๕๖๔). อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๓๕ หมู่ ๑
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.
- มะลิวรรณ ขึ้นทันตา. (๒๕๖๔). อายุ ๕๓ ปี บ้านเลขที่ ๘ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.
- สมพงษ์ โทมะนิตย์. (๒๕๖๔). อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๑๕
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม.
- สมหวัง ครูเจริญ. (๒๕๖๔). อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๔๗/๑ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

เสีเยี่ยม ศรีไพร. (๒๕๖๔). อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๑ หมู่ ๕ ตำบล
ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๔
มกราคม.

เสมอ โตมะนิตย์. (๒๕๖๔). อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๑๕
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๐ มกราคม.

เสมียน ตะกรุดราช. (๒๕๖๔). อายุ ๘๑ ปี บ้านเลขที่ ๙๘/๑ หมู่ ๘
ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์,
๒๔ มกราคม.

แสนสุข บุญช่วย. (๒๕๖๔). อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๒ หมู่ ๒
บ้านนาตะกรุด ตำบลศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.
สัมภาษณ์, ๒๑ มกราคม.

เมี่ยงหัวทูน

ผู้เขียน : อาจารย์ไจศรกาญจนา จารึกสมาน

รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

นางสาวกัญญภัค ดีดาร์ เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

ทูน เป็นพืชตระกูลบอน มีหัวอยู่ใต้ดิน ใบเลี้ยงเดี่ยวขนาดใหญ่ รูปร่างเป็นลูกศร มีนวลเคลือบแผ่นใบ ก้านใบยาวกลมมีนวลเคลือบ ก้านใบสีเขียวอมขาว มีกาบหุ้มจนมิด ในบางพื้นที่ที่มีความชื้นสูงจะส่งเสริมการปลุกเป็นแปลงเพราะสามารถเก็บก้านและใบมากินได้ตลอดปี ใช้ก้านทูนดิบมาประกอบอาหาร มักใช้ก้านที่โตเต็มที่ลอกเอาเปลือกเขียวที่หุ้มอยู่ออก กินเป็นผักสด จิ้มน้ำพริก แก้วแกงรสจัด และนำมากินกับส้มต

ส่วนประกอบ

๑. หัวทูน
๒. ปลานิลหรือปลาดุก
๓. มะเขือเครือ
๔. ปลาร้า
๕. น้ำปลา
๖. ชูรส
๗. ถั่วลิสง
๘. งา
๙. เกลือป่น
๑๐. พริก
๑๑. ต้นหอม – ผักชี

วิธีการและขั้นตอนการกำเมียงหัวทูน

๑. นำหัวทูนมาปอกเปลือกออกให้หมดแล้ว
นำมาล้างน้ำเปล่าให้สะอาด แล้วนำหัวทูนมา
สับให้ละเอียดเสร็จแล้วนำเกลือป่นมาเคล้ากับ
ทูนเพื่อให้เนื้อของทูนออก แล้วปั่นให้น้ำออกให้
สนิทเสร็จแล้วพักไว้

๒. นำถั่วลิสงกับงา คั่วไฟอ่อน ๆ เสร็จแล้ว
นำมาพักไว้

๓. นำหอมแดงกับกระเทียมคั่วไฟให้สุก
แล้วนำมาตำรวมกันให้ละเอียดแล้วนำมาพักไว้

๔. ซอยขิงสด พร้อมกับต้นหอม - ผักชี ให้
ละเอียดแล้วนำมาพักไว้

๕. ต้มน้ำปลาร้าให้เดือดเสร็จแล้วนำปลานิล
หรือปลาดุก ต้มให้สุก เสร็จแล้วให้นำปลาออก
พักไว้แล้วกรองกากออกให้หมด

๖. เริ่มนำของทุกอย่างที่เตรียมไว้มาเคล้า
ให้เข้ากัน เป็นอันว่าเสร็จเรียบร้อยหลังจากนั้น
จึงนำมารับประทานร่วมกับผักพื้นบ้าน เช่น
ใบชะพลู ผักไชยา กะหล่ำ เป็นต้น

เมี่ยงหัตถุนจึงเป็นที่นิยมทำขึ้นกันภายใน
ชุมชนโดยรวมตัวกันนำวัตถุดิบต่าง ๆ ที่หามา
ได้นำมาร่วมกันทำเพื่อเป็นอาหารว่างทานกัน
เล่น ๆ นอกจากเมี่ยงหัตถุนจะเป็นอาหารที่ทาน
กันเล่น ๆ แล้วยังเป็นอาหารที่มากด้วยสรรพคุณ
อย่างมากมาย ซึ่งในปัจจุบันจะหาทานกันยาก
ขึ้นไปทุกที ซึ่งจะยังคงมีให้พบเห็นบางส่วนที่
ยังคงนิยมทำรับประทานกันในกลุ่มครอบครัว
หรือเวลาเดินทางไปทำไร่ทำสวนกันเพียงเท่านั้น

บรรณานุกรม

ขันทอง ศรีมูล. (๒๕๖๔). อายุ ๘๐ ปี ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕ กุมภาพันธ์.

คำพูน ท่อนแก้ว. (๒๕๖๑). อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๖๑ หมู่ ๓ ตำบล
วังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๖
กรกฎาคม.

จรัส ทองแก่น. (๒๕๖๑). อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๔๖/๑ หมู่ ๘ ตำบล
หล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐
เมษายน.

จำเนียร บุญสิงห์. (๒๕๖๔). อายุ ๗๙ ปี บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๓ ตำบล
หล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕
กุมภาพันธ์.

เผ่า ทองเดิม. (๒๕๖๑). อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๓๒ หมู่ ๘ ตำบล
หล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐
เมษายน.

ด้าน ชนะแพง. (๒๕๖๔). อายุ ๗๓ ปี ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕ กุมภาพันธ์.

นารี บุญเหลือ. (๒๕๖๑). อายุ ๗๑ ปี บ้านเลขที่ ๔๓ หมู่ ๘ ตำบล
หล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐
เมษายน.

นิตยา อินทूरย์. (๒๕๖๑). อายุ ๔๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๙/๑ หมู่ ๘
ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๒๐ เมษายน.

บรรจง เพชรบุรีนิน. (๒๕๖๔). อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๗๖ หมู่
๗ ตำบลหล่มเก่า อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๕ กุมภาพันธ์.

บุษบา โถเมือง. (๒๕๖๑). อายุ ๗๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๘ หมู่ ๕
ตำบลนาแซง อำเภอหล่มเก่า
จังหวัดเพชรบูรณ์. สัมภาษณ์, ๑๕ มกราคม.

วารสารศิลปวัฒนธรรม
เพชรบุรี

โดย สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

